ԱՒԵՏԱՒԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԺԷ· Կ· ՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8, 1904 ԹԻՒ 41

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Ա· Ք· ԿՐԻՆ ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ Ա· Ս· ՓԱՐՆԸՍ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ճափոն 721.—Աւետարանական գարոզներ 723.—Տաք Ջուր 725.—Դպրոցներու Մէջ Աճապարժեղտ 726. —Աճկեալ Մարդկութիւն 727.—Խոխցի Աճմա Գորոճ 730.—Հայ Թերթեր 731.—Աղերսագիր 732.— Գաղաքական Լուրեր 733։

ՃԱՓՈՆ

[Խմբագրական]

10.

Ոմանք ըսած են թէ Ճափոնցիները թերի են կրօնասիրութեան մէջ։ Ճափոնի ներկայ կացութեան մէջ բաներ կան որոնք կարծես կ'արդարացնեն այդ դիտողութիւնը։ Բայց Մր. Կիւլիք աներեակայելի կը համարի զայն։ Կրթեալ դասակարգերու մէջ տիրող անկրօնութիւնը պարագաներու արդիւնք է։ Իբր 300 տարի առաջ այդ դասակարգերը հեռացան Պուտտայականութենէ, որ հազար տարի տեւած էր պետութեան մէջ, եւ կոմիւնեան խորհուրդներ որդեգրեցին։ Բայց կոմիւնիզմոս կը մերժէր, կ'ըսուի, դերմարդկային էակներու հաւատքը, ըսելով թէ աստուածները յարգելու ենք, բայց քիչ գործ ունենալու ենք անոնց հետ։ Այս վարդապետութիւնը կրթեալ Ճափոնցիները պատրաստեց արեւմտեան Զգիտականութիւնն ընդունիլ եւ Ճափոնցի չատ երիտասարդներ իրենց Սկեպտական դաղափարներով պարծեցան ի նշան իրենց բարձրագոյն խելացութեան, ինչպէս այս երկրին մէջ ուրիշներ տեսած ենք այդպէս պարծող։ Մր. Ֆուքուզավա, զոր յիշած ենք արդէն, կ'ըսէ թէ «կրօնքը ընկերային նպատակի մը կը ծառայէ թէպէտ նման, ուրիշ օգուտ մը չունի։» Ճափոնի պետական մեծագոյն անձնաւորութիւնը, Իթօ Մարքիզ, ըսաւ անգամ մը, «ես կրօնքը ազգի մը կեանքին համար բոլորովին անկարեւոր բան կը համարիմ։» Բայց կ'երեւի թէ յետոյ փոխեց իր կարծիքը, վասն զի ըսաւ թէ «միակ ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնը այն է որ Քրիստոնէական սկզբունքներու վրայ հիմնուած է եւ հետեւապէս Քրիստոնէական դաստիարակութիւն ընդունող երիտասարդները պիտի ըլլան ապագայ Ճափոնի զարգացման գլխաւոր սատարները։» «Բայց,» կ'ըսէ Մր. Կիւլիք, ինչպէս Եւրոպական երկիրներու նոյնպէս Ճափոնի մէջ «բազմաթիւ կրօնասէրներուն վրայ սակաւաթիւ անկրօններուն նայելով դատողութիւն ընելու չենք։» Բազմատուածեան հին կրօնքները իրենց բժժանքներով եւ աղայական ծէսերով կը նեղուին արդի գիտութեան ձեռքէն։ Մանաւանդ հաւատքներ եւ սովորութիւններ կ'անցնին կ'երթան։ Բայց մարդ ի բնէ կրօնասէր է Ճափոնի մէջ եւ այլուր։ «Այսօրուան երեւութական անկրօնութիւնը վաղուան աւելի մաքուր կրօնասիրութեան հիմն է։»

Մր. Կիւլիք քանի մը բան կը յիշէ իբրեւ ապացոյց Ճափոնցիներու կրօնական զգացումներուն

Առաջինն է Շինթոյականութեան բազմաթիւ աստուածներուն պաշտումը եւ յարգանքը։ Ասոր մէջ հայրենասիրութեան սաղմ մը կայ, վասն զի աստուածները աստուածացեալ նախահայրեր են։ Այսու ամենայնիւ ոչ նուազ իրական է կրօնական զգացումը։ Ապա կան սրբավայրերու բազմաթիւ ուխտագնացութիւնները։ Շիքոքու կղզիին մէջ չատ յարգի սրբավայրի մը ուխտաւորներու տարեկան թիւը իբր 900,000 է։ Ուրիշ տեղի մը ուխտաւորներուն թիւն է 500,000, ուրիշի մը 250,000 եւ չատ ուխտավայրեր կան։ Ամէն ամսոյ իբր 10,000 ուխտաւոր կ'երթայ Ֆուճի լեռը, որ Ճափոնի բարձրագոյն լեռն է։ Ոմանք պնդած են թէ այս ուխտագնացութիւնները սոսկ զուարճութեան արշաւանքներ են։ Բայց այդ չհամաձայնիր սա իրողութեան հետ թէ ուխտաւորները բժժանք կը դնեն ուխտավայրին մէջ եւ իրենց տան դրան ճակատը կը զամեն կամ կռադարակին վրայ կը դնեն։ Եւ այդ կռադարակները, զորոնք Պուտտայականներն ալ, Շինթոյականներն ալ, կը գործածեն, կրօնական զգացման ուրիշ ապացոյց մը են։ Անոնց վրայ կը գրուին նախահայրերու յիշատակարան–տախտակներ եւ Պուտտայի արձաններ։ «Եթէ այս արձաններն հանուին, տունն ապականուած կը համարուի առ հասարակ։» «Անոնց գործնական ընդհանրականութիւնը նշանակից վկայութիւն է թէ մարդիկը կրօնասէր են ի բնէ։» Ուրիշ ապացոյց մը գոյութիւնն է ահագին մեծութեամբ տաճարներու, որոնք նպաստաւորապէս կը բազդատուին Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն հետ։ 1894ի պետական վիճակագրութեան համաձայն 71,831 Պուտտայական տաճար կար, նաեւ 190,805 Շինթոյական տաճար եւ ուխտավայր։

Այդ տաճարներուն մէջ չատախ եռանդուն երկրպագութիւն տեղի կ'ունենայ։ Իր զաւակը բժշկութեան աստուծոյն բերող մայրը եւ հազարաձեռնեան աղօրմած Քուանոնի տղերսող բորոտը իրրեւ մեծ դասակարգի մը օրինակներ կը բերուին։ Ճափոնցի Մուրօ Քիուսօ փիլիսոփային նման կրօնքի դէմ խօսողներն անգամ երբեմն բարեպաշտ կ'ըլլան ներքուստ։ Ան կը մերժէր Պուտտայականութիւնն ալ, Շինթոյականութիւնն ալ։ Սակայն ահա ոմանք անոր խօսքերէն։ «Ուրկէ՞ է բախտը։ երկինքէն։ Ուստի ուրիշ ճար չկայ, պէտք է երկնից աղօթել։» «Անիրաւութիւնը ցաւի աղբիւր է, արդարութիւնը՝ երջանկութեան։» «Ամէնքը գիտեն թէ Աստուած արդար է, բայց չեն գիտեր թէ խելացի է։ Սակայն Աստուծոյ խելքին պէս խելք չկայ այլուր։» «Մի կարծէք թէ Աստուած հեռու է, այլ զայն սրտին մէջ փնտռեցէք, վասն զի սիրան է Աստուծոյ տունը։»

Մր. Կիւլիք կ'եզրակացնէ թէ Ճափոնի մէջ այժմու ընդհանուր անկրօնութիւնը նոր երեւոյթ է, մասամբ արդիւնք հին կրօնքի հաւատքներուն կամ ծէսերուն անբանաւոր եւ չաճախ անբարոյական բնութեան։ Վստահ է թէ պիտի անցնի այն, թէպէտ թերեւս ոչ անմիջապէս։

Ճափոնի ամէնէն հին կրօնքն է Շինթօ, որ կը նշանակէ «Աստուածներուն ճամբան»։ Մր. Չէյմպըրլէն, կամ մանաւանդ Փրոֆ. Չէյմպըրլէն, կ'ըսէ թէ տարտամ նախահայրապաշտութիւն եւ բնապաշտութիւն է այն, հազիւ կրօնք կոչուելու արժանի։ Զուրկի վարդապետութիւն, չունի նուիրական գիրք, չունի բարոյական օրէնք։ Վերջնոյն բացակայութեան սա բացատրութիւնը կու տան Ճափոնցի մատենագիրները թէ Ճափոնցիներու բնութեան ներքին կատարելութիւնը պէտք չէ զուր նուազ նպաստաւորուած ժողովուրդներու հարկաւոր արտաքին նեցուկներուն։ Փրոֆ. Չէյմպըրլէն Շինթօի պատմութեան երեք չրջան կը նշանակէ։ Առաջինը կ'երկարի մինչեւ 550 Ց. Ք., երբ երկրպագութիւն մատուցուեցաւ կայսր։ Ընտանիքէ մեռեալ նախահայրերուն եւ ուրիշ մեծ մարդոց աստուածները։ Բայց աստի կը պայտուէին կրակի աստուածը, սրածութեան աստուածը, ուտեստի աստուածը եւ ուրիշ ոմանք։ Չարութեան եւ մարմնական պղծման համար մաքրութիւններ ալ կ'ըլլային։ Մաքրող տարրը ջուր էր։ Բայց բարոյականի կանոնաւոր օրինագիրք չկայ, ոչ ալ տեսանելի բաներու վրայ յստակ գաղափար։ Աստուծոյ կեանքի մասին գաղափար մը կար, բայց երկինքի կամ դժոխքի գաղափար չկար բնաւ։ Աստուածներէն ոմանք բարի կը համարուէին, ոմանք չար։

Երկրորդ չրջանը տեւեց Պուտտայականութեան ներմուծումէն, այսինքն 550էն, մինչեւ 1700 Ց. Ք.։ Պուտտայականութեան բնազանցութիւնն այնքան խորին եւ արարողութիւնը այնքան փառաւոր էր որ հին կրօնքը չկրցաւ անոր հետ մաքառիլ։ Պուտտայական քուրմերը ճարպիկութեամբ իրենց պանթէոնին մէջ ընդունեցան Շինթոյական աստուածները եւ Շինթոյական տաճարներուն մեծագոյն մասին Պուտտայական քուրմեր սպասարկեցին։ Միայն պալատան եւ քանի մը մեծ ուխտավայրերու մէջ Շինթոյականութեան գիտութիւնը իր տարրին մէջ էր։

Շինթօի երրորդ չրջանը 1700ին սկսաւ եւ կը

չարունակէ մինչեւ մեր ժամանակը։ կը կոչուի «զուտ Շինթօի վերակենդանութեան չրջան»։ Հին ձեռագիրներ ի լոյս հանուեցան։ Գրագէտներն իրենց աչքերը դէպ ի ետ, երկրին անցեալին, գարձուցին հայրենասիրական մանաւանդ քան կրօնական չարժառիթով։ Պուտտայականութիւն եւ կոմփուկեանութիւն արհամարհուեցան իրենց արտաքին ծագման պատճառով։ Բայց նոր Շինթոյականութեան կրօնին տկարութիւնը ասկէ կը տեսնուի որ կը սորվեցնէ թէ կարեւոր երկու բան միայն կայ, բնական մղումներու հետեւիլ եւ Միքատօին հնազանդիլ։

Չինու նուիրուած կարգ մը յօդուածներով քանի մը տարի առաջ խօսեցանք Պուտտայականութեան վրայ։ Պուտտայականութիւնը Քորէայէ մտաւ Ճափոն յամին 550 եւ այն ատեն 1,000 տարուան գոյութիւն ունէր իբրեւ կրօնք։ Երկու դար ետքը Ճափոնի գլխաւոր կրօնքն եղաւ եւ կրթական ամբողջ գործը Պուտտայական քուրմերուն ձեռքը մնաց դարերով։ Պուտտայականութիւնը ներմուծեց գեղարուեստ, բժշկականութիւն, բանաստեղծութիւն, եւ իմացական գործունէութեան ամէն ճիւղի ազդեց։ Իր տեղւոյն ծաղիկներով, իր մոմերով, խունկով, պատկերներով, իր թափօրներով, եւ ածիլուած գլխով քուրմերով Քրիստոնեայ կարգ մը եկեղեցիներու կը նմանի, եւ սակայն չատ տարբեր է Քրիստոնէութենէ։ կը սորվեցնէ թէ հոգեւոր փրկութեան ճամբան է անձնական կատարելութիւն եւ ոչ թէ փրկչի մը փոխանորդական չարչարանքը, եւ սուրբ եւ ուրախ գործունէութեան յաւիտենական կեանքի մը տեղ գործնական բնաջնջում կը քարոզէ։ Ջճանչնար գերագոյն Աստուած մը, տիեզերքի Արարիչը։ Քուրմերը երբեք Պուտտայական սուրբ գիրքերը թարգմանելու աշխատանքն ստանձնած չեն, այլ Չինարէն թարգմանութիւնը կը գործածեն։ Պուտտայական կրօնքը 30 տարի առաջ դադրեցաւ պետական ըլլալէ եւ պետական նպաստ ընդունելէ։ Հասարակ ժողովրդին մէջ ոսկայն ազդեցութիւն ունի տակաւին, թէպէտ դաստիարակուած ճափոնցին կ'ըսէ ժպտելով թէ ոչինչ գիտէ եւ ոչինչ կ'ուզէ գիտնալ անոր վրայ։

Կոմփուկեանութեան վրայ խօսելու պէտք չկայ։ Թէպէտ երբեմն ազդեցիկ էր կրթեալ դասակարգերուն մէջ, երբեք չեղաւ հասարակ ժողովրդին կրօնքը։ Ջարդիս կարեւորութիւն չընծայուիր կոմփուկեան մատենագրութեան, եւ Թոքիօի կոմփուկեան մեծ տաճարը իբրեւ կրթական թանգարան կը գործածուի։

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՆԵՐ
(Ե. Գ. Գ.)

Ա

Աւետարանական եկեղեցիներուն կրօնական պաշտամունքներուն մէջ քարոզները կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն յոյժ պաշտաճօրէն։ Անոնք կը հաւատան թէ կրօնքը մարդուս անձամբ եւ ուղղակի, այսինքն առանց մարդկային միջնորդութեան, Աստուծոյ հետ հաղորդակցութիւնն է, եւ թէ մարդ հաւատքով կը փրկուի։ Այս պատճառաւ մարդս անձամբ պարտի սորվիլ Աստուծոյ կամքը եւ հրահանգուիլ Աստուածային Գայտնութենէն։ Բայց ասոր անոնք կը հաւատան թէ Քրիստոնէութիւնը յոյժ պարզ կրօնք մըն է, ուստի ծէսերու եւ արարողութիւններու եւ արտաքին ցոյցերու կարեւորութիւն չեն տար։ Այս պատճառաւ, որպէս զի կարող ըլլան իրենց ժողովուրդները եկեղեցիին մէջ պահել, կը ջանան իրենց անդամներուն միտքն ու սիրտը մոլորութիւններու դէմ ճշմարտութեան միջոցաւ պաշտպանել փոխանակ արտաքին միջոցներու դիմելու։ Որովհետեւ Աւետ. եկեղեցիները աւետարանչութեան պարտականութիւնը մասնաւոր կերպով կը չեշտեն, իրենց նուիրական պարտք կը համարին «ի վերայ ժամու եւ ատրաժամու» միշտ եւ հանապազ քարոզել Աւետարանը։ Ուստի քարոզութիւնը այդ եկեղեցիներուն հոգեւոր պաշտամունքներուն կարեւորագոյն եւ պիտանեցոյն տարրը կը համարուի։

Դարձեալ, Աւետ. եկեղեցիները կը պահանջեն որ քարոզները ժողովրդական ըլլան։ Բայց աւետարանական քարոզներ ըսելով ինչ պիտի հասկընանք։ Նախ ըսել կ'ուզենք թէ պէտք է որ Քրիստոս ըլլայ քարոզներուն կեդրոնը։ Աւետարանը մեծ աւետիսն է զոր Յիսուս Քրիստոս կը հռչակէ աշխարհի, եւ աւետարանական քարոզութիւնը մարդոց կը հաղորդէ այս յայտնութիւնը եւ հոգեւոր փրկութիւնը որ ի լոյս հանուած է Յիսուս Քրիստոսով։ Որովհետեւ մարդոց անհատական, ընտանեկան եւ ուրիշ բոլոր յարաբերութիւններով կատարելութեանը համար անհրաժեշտ կարեւորութիւն ունի Քրիստոսի Աւետարանը, պէտք է որ Քրիստոս ներկայացուի, ծանուցուի մարդոց իր բազմաթիւ կողմերով։ Քրիստոնէական Աստուածաբանութեան եւ Քրիստոնէական կեանքին պատկանելով ամէն մէկ խնդիր այս լոյսին մէջ կը ներկայացուի։ Աւետարանական քարոզութիւնը սոյն տեսակէտէն կը խօսի բարոյական կամ փիլիսոփայական խնդիրներու վրայ եւս։ Անիկա բոլոր փիլիսոփայութիւնը, բոլոր օրէնքները, Յիսուս

Քրիստոսով եղած Քայտնութեան տեսակէտէն կը նկատէ, եւ մարդկային կեանքին մէջ տեղի ունենալու յառաջդիմութեան ամէն մէկ քայլի գաղտնիքը Քրիստոսի մէջ կը գտնէ։ Բայց Աւետարանական քարոզութեան կեդրոնը Քրիստոս է ըսելով չենք հասկնար անընդհատ ու միշտ եւ հանապազ խել մը վարդապետութիւններ կրկնել։ Ինչպէս որ գեղադիտակ (քալէյտոսքոփ) կոչուած գործիքէն անդրադարձուած լուսոյ ճառագայթները անթիւ կերպարաններ կ'առնեն, նմանապէս Քրիստոս ալ մարդկային կեանքի բազմաթիւ վիճակներուն մէջ բազմատեսակ եւ ուշագրաւ արդիւնքներ եւ երեւոյթներ յառաջ կը բերէ։ Այս պատճառաւ Աւետարանի պաշտօնեաները, որոնք միշտ ապաշխարութեան, հաւատքի եւ մկրտութեան վրայ կը քարոզեն, չպարտին իրենքզիրենք չնորհաւորել աւետարանական քարոզներ խօսելնուն համար։ Ցիչելու են թէ Աւետարանական քարոզներուն մէջ զանազանութիւն ալ ըլլալու է։

Աւետարանական քարոզներ ըսելով կը հասկընանք նաեւ Աւետ. Եկեղեցիներուն հիմնական վարդապետութիւնները բացատրող եւ հաղորդող քարոզները։ Աւետ. Եկեղեցիներուն հին եկեղեցիներէն որոշ կերպարան մը առնելուն պատճառն այն է որ անոնք իրենց յատուկ դաւանիարներ եւ վարդապետութիւններ ունին։ Եթէ զանոնք միւս եկեղեցիներէն որոշող այսպիսի տարբերութիւն մը չդանուէր, ի՞նչ հարկ կար անոնց ուրոյն եկեղեցի կազմելուն։ Անոնք Աւետարանի կարեւոր ինչ ինչ վարդապետութիւնները եւ Քրիստոնէական կեանքին ինչ ինչ պայմանները միւսներէն տարբեր կը հասկնան, եւ իրենց հասկցած այն կերպովը Քրիստոնեաներ ըլլալու համար ուրոյն կերպարան մը առած են։ Ինդիրն այն չէ՝ թէ Աւետ. եկեղեցիներուն սոյն տեսակէտը ուրիշներու չիտակ կ'երեւնայ թէ ոչ։ Իրենց համար թէ՛ չիտակ է, եւ թէ՛ ամէնէն չիտակն է։ Եւ կը մտածեն թէ, եթէ ուրիշներն ալ Քրիստոնէութիւնը այդ տեսակէտէն տեսնեն եւ գործադրեն, աւելի բարի Քրիստոնեաներ պիտի ըլլան։ Արդ պէտք է որ անոնք աւետարանական քարոզներով այս մասնաւոր վարդապետութիւնները բացատրեն թէ՛ իրենց անդամներուն եւ թէ՛ ուրիշներու։

Տարակոյս չկայ թէ այս մասին սխալ գաղափարներ կան։ Թէ՛ այս երկրին մէջ թէ՛ ուրիշ տեղեր առաջին Բողոքականները ասիկա հակաճառութեան իմաստով առին, եւ սաստիկ կիրքով ու նոյն իսկ մոլեռանդութեամբ գործի սկսան։ Բոլորովին մոլորութեան մէջ համարեցան հին եկեղեցիները, եւ նոյն իսկ չուզեցին ընդունիլ թէ անոնք Քրիստոնեայ եկեղեցի են։ Բայց անտարակոյս այս կա՛մ նեղմտութենէ, կա՛մ վիճասիրութենէ ծագում կ'առնէ։ Առ հասարակ այս վիճաբանութիւնները երկու կողմերն ալ Քրիստոնէական սէրէն մոլեռանդութեան եւ անձնական կիրքերու առաջնորդեցին։ Այս ընթացքին սխալը չուտով տեսնուեցաւ եւ լքուեցաւ։ Բողոքականները տեսան թէ, թէպէտ միւս եկեղեցիներուն մէջ Աւետարանին հակառակ բաներ կան, եւ սակայն տակաւին Քրիստոնեայ եկեղեցիներ են անոնք։ Միւս եկեղեցիներուն անդամներն ալ տեսան թէ Բողոքականութիւնը Աւետարանին խել մը ճշմարտութիւնները հաստատելով Ընդհանրական եկեղեցիին մեծ ծառայութիւն կը մատուցանէ։ Ասոր վրայ խորհուրդներու ճաճանակը միւս ծայրը երթալ սկսաւ։ Եւ սա գաղափարը ընդհանրացաւ թէ աւետարանական քարոզը ուրիշ եկեղեցիներուն սխալներուն վրայ խօսելու վճռաբար իրաւունք չտար։ Եւ Աւետ. Եկեղեցիները միւսներէն տարբերող վարդապետութիւններու կամ գաղափարներու նկատմամբ խօսիլը վիճաբանող ոգիի եւ մոլեռանդութեան արդիւնք համարուեցաւ։ Այս պատճառաւ Աւետարանական եւ միւս եկեղեցիներուն մէջտեղ ոչ թէ տարբեր այլ նման հանգամանքներ չեչտուեցան։ Եւ տարբերութիւնները կամաց կամաց աչքէ անհետանալ սկսելով «Մեր մէջտեղ տարբերութիւն չկայ» ասացուածը ընդհանուրէն ընդունուեցաւ եւ առածի կարգ անցաւ։ Իրը թէ մէկուն մէջ Աւետարանը չատ եւ թերեւս պէտք եղածէն աւելի կը կարդացուի, միւսին մէջ քիչ կը կարդացուի. մէկուն մէջ քարոզի, միւսին մէջ աղօթքներու կարեւորութիւն կը տրուի. մէկուն մէջ ծէսեր կան, միւսին մէջ չկան, եւ միւս տարբերութիւնները ալ ասոնց նման անկարեւոր բաներ են։ Ինչ եղաւ հետեւանքը։ Մէկ կողմէն աւետարանական քարոզները ընդհանուր հանգամանք մը ստացան։ Աւետ. Եկեղեցւոյ պատգամները, այսինքն այն հանգամանքները որոնք պէտք էր չեչտել Քրիստոնէական կեանքի եւ վարդապետութեան մէջ, չչեչտուեցան։ Այնպէս որ չատ բեմերէ տարիներով խօսուած քարոզները լսող Լուսաւորչական մը կարող չեղաւ տեսնել թէ ի՛նչ են Բողոքականութեան կեանքը եւ զօրութիւնը կազմող ճշմարտութիւնները, եւ թէ անոնք ի՛նչ կողմանէ գերազանց են իր եկեղեցիին վարդապետութիւններէն։ Այն քարոզներուն մէջ թերեւս բարձր պերճախօսութիւն, բարի խրատներ եւ խորին փիլիսոփայութիւն կար։ Բայց Աւետ. Եկեղեցւոյ պատգամը չկար։ Ասոր

դառն մէկ հետեւանքն ալ սա եղաւ որ Աւետ. եկեղեցիներուն երիտասարդները մեծցան չափահաս եղան առանց դիտնալու թէ ինչո՛ւ Բողոքական են։ Անոնք թէպէտ չատ բաներ սորվեցան գիտութեան, բարոյականի եւն. նկատմամբ, սակայն չսորվեցան թէ ի՛նչ են Աւետ. եկեղեցիներուն հիմնական վարդապետութիւնները։ Այս պատճառաւ մեր երիտասարդներուն սրտին մէջ հանդէպ իրենց եկեղեցւոյն սէր եւ խանդավառութիւն չարծարծեցաւ։ Մ՛րքան երիտասարդներ ամչցան Բողոքական ըլլալնուն համար։ Մեր ո՛րքան աղջիկները երբ Լուս. երիտասարդներու հետ ամուսնացան, քիչ ատենէն բոլորովին մոռցան իրենց Աւետարանական ըլլալը։ Մեզմէ ո՛րքան երիտասարդներ Լուս. աղջկան մը հետ ամուսնանալու համար հաւանեցան բոլորովին լքանել Աւետ. եկեղեցւոյ հետ իրենց ունեցած առնչութիւնները։ Ասոնց պատճառն է երկրորդ նշանակութեամբ զանցառութիւնը աւետարանական քարոզներու։ Ասիկա զէշ ազդեցութիւն ունեցած է հին եկեղեցիներու ժողովուրդներուն վրայ ալ։ Այդ եկեղեցիներուն այն անդամները որոնք հանդարտ եւ անաչառ ոգւով կը խորհին, միշտ խոստովանած են թէ իրենց եկեղեցիներուն մէջ բարեկարգուելու կարօտ բաներ կան։ Այս այսպէս ըլլալով, եթէ Աւետ. Եկեղեցիները իրենց պարտականութիւնները հաւատարմութեամբ կատարեն, այս զգացումներու տէր եղող անձինք կը խրախուսին, եւ այն եկեղեցիները կ՛օգտուին եւ կը յառաջդիմեն։ Այս վիճակը յառաջդիմութեան մէկ պայմանն է։ Եւ դիւրին է ապացուցանել թէ այն քաղաքներուն մէջ, ուր Աւետ. եկեղեցիները աւետ. վարդապետութիւնները կը չեչտեն հաւատարմութեամբ, Լուս. ժողովուրդները կրօնական իրերու մէջ աւելի լուսաւորեալ գաղափարներու տէր են։ Բայց այն տեղերը, ուր Աւետ. ժողովուրդները այս պարտականութեան զանցառու կը դտնուին, մոլեռանդներ աւելի չատ կը տեսնուին։

Ընթացքի մը մէջ, ուր վտանգաւոր այսչափ հետեւանքներ կը տեսնուին, հարկաւ կործանարար սխալ մը կայ։ Արդ գիտցած ըլլանք թէ ցորքան ժամանակ Աւետ. եկեղեցիները կը թերանան աւետարանական քարոզներ խօսելու մէջ եւ կ՛ամչնան իրենց պատգամները չեչտելէ, անիրաւութիւն կ՛ընեն թէ՛ իրենց անձերուն, թէ՛ իրենց զաւակներուն եւ թէ՛ ուրիշ Քրիստոնեայ ժողովուրդներու որոնց մէջ կը բնակին։

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԱՔ ՋՈՒՐ

Շատ պարագաներու ներքեւ տաք ջուրը մին է ամենահզօր դարմանման միջոցներէն որոնք կրնան գործածուիլ, եւ չատ անգամ, երբ խելքով գործածուի, դեղերէ աւելի գործ կը տեսնէ։ Բայց, օգտակար ուրիշ չատ բաներու նման, անոր գէշ կիրառութիւնն ալ կրնայ վնասաբեր ըլլալ եւ նպատակ դրուածէն բոլորովին հակառակ արդիւնքներ յառաջ բերել։ Երբ տաք կամ չափաւոր տաք ջուրը մարմնին մակերեսին կը դրուի, մորթին եւ անոր ներքեւ գտնուած մասերուն արեան երակները եւ հիւսկէնները կը թուլնան եւ այդ միջոցին կը կորսուի անոնց բնական վիճակը։ Այդ տեղերու ապրիւնը չատ կ՛առատանայ եւ ծակտիքները կը բացուին։ Եթէ ամբողջ մարմինը տաք ջուրը մտցուի, նշանակելի փոփոխութիւններ յառաջ կու գան ապրիւնի բաշխման մէջ, եւ սոյն հեղանիւթին մեծ մէկ մասը կ՛ելլէ մարմնին ներքին կողմերէն եւ ճիւղ մակերեսը կու գայ։ Եթէ այդ ատեն ցուրտ օդ դպչի մարմնին, հաւանօրէն յանկարծական սառսուռ պիտի ըլլայ հետեւանքը։ Ասիկա կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ այնպէս մեծ դիւրութեամբ մարդ պաղ կ՛առնէ տաք լոգանքէ ետքը, մանաւանդ երբ լոգանքը երկար տեւէ։ Նաեւ կը թելադրէ բնական դարմանը։ Այն է չուտով ցուրտ ջուրը թաթխուած սպունգով չփել ամբողջ մակերեսը, անձեռոց գործածելէ առաջ, զոր պէտք է ամուր ամուր քսել։ Այս կերպով թուլութեան կը յաջորդէ արագ կծկում, արեան չրջաբերութիւնը գործունէութիւն կը ստանայ՝ կորսնցնելով իր դանդաղութիւնը եւ աչխոյժի ու գրգռումի հաճելի զգացում մը կը յաջորդէ։

Տաք ջուրը հարկաւոր է պատչաճօրէն մաքրելու համար երեսը եւ պարանոցը եւ գրգռելու համար ծակտիքները, որպէս զի վտարուին իւղային նիւթերը, ապա թէ ոչ՝ կը մնան ատոնք եւ մորթային բիծերու պատճառ կ՛ըլլան։ Եւ սակայն թուլցած հիւսկէնները, եթէ չտոյ ցուրտ ջրով չթրջուին, չեն գրգռուիր եւ կծկուիր, եւ անխուսափելի հետեւանքը կ՛ըլլայ տարաժամ կնճիռներ եւ մորթը կը կախուրտի։ Երեսին եւ կոկորդին չոգի տալ թէպէտ երեւութապէս օգուտ կ՛ընէ այդ ատեն, անչուշտ պիտի ունենայ գոյնի վնասակար հետեւանքներ, եթէ այս կերպով հակառակ ներգործութիւն տեղի չունենայ։

Ցուրտ օդի մէջ մտնելէ անմիջապէս առաջ երեսը եւ կոկորդը տաք ջուրը թաթխուած սպունգ

դով չփնեն ալ դրեթէ հարբուխ կամ ցրտառուբիւն հրաւիրել է, բայց եթէ կանոնաւոր կերպով տաք ջուրէն ետքը ցուրտ ջուր դործածուի եւ զօրաւոր չփում ըլլայ, (բայց երեսին վրայ ոչ ատաիկ,) հիւանդները կ'ամուրնան եւ մորթը քաջառողջ կ'ըլլայ եւ ամէն անմաքրութիւն վտարելու կարող։ Արեան երակներուն նուրբ մասնիկները կը զօրանան գործօն կիրառութեամբ, եւ կը վարժուին արագ գործել, այնպէս որ ցրտառութիւններու եւ հարբուխի ու փողացաւի միտումը չատ կը նուազի։

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

(Շար. Նախորդ Ը-էն Ե- վերջ)

Կրօնքն ու բարոյագիտութիւնը նպատակուած են կրթելու սիրան ու հոգին, աշնուացնելու նկարագիրն ու զգացումը եւ մեր բոլոր հոգեկան կարողութեանց հակումները ուղիղ ընթացքի մը դարձնելով վերջապէս մարդը բարին եւ ուղիղը գործելու ունակացնելու. սակայն մեղ կը թուի թէ նպատակուած այդ բարի արդիւնքը այլեւայլ պատճառներով քիչ կամ ոմանց համար բնաւ ձեռք չի բերուիր։

Նախ՝ ասոր մէկ պատճառն այն է որ կրօնքն ու բարոյագիտութիւնը իրր էլեմենթ կ'ուսուցուին, ոչ թէ իրր անուղղորդ սրտի եւ նկարագրի կը մատակարարուին։ Դասատուն իր ուսանդած դասերու արդիւնքը միայն աշակերտին յիշողութեանը մէջ կը փնտռէ ոչ թէ անոր նկարագրին ու կեանքին մէջ, եւ փոխադարձաբար աշակերտն ալ կ'ուսանի միայն գիտնալու եւ դասատուին հարցմանը պատասխանելու համար։ Եւ քանի որ իրր գիտութիւն կ'ուսուցուին ասոնք, բնական է որ դասատու կամ տեսչութիւն հոգեբանական սկզբանց հետեւողներ ըլլալով այդ դասերը միայն զարգացուցանելու յատկացնէին։ Հարցուր անոնց թէ ինչո՞ւ բարոյախօսութիւն չէք դասախօսեր նախապատրաստական կարգերու, անոնք հեղնոտ ծիծաղով մը կ'ըսեն քեզ, «Մանկան կարողութիւնը անյարմար է այդ ուսմանն» Բայց իրենք այս պատասխանով ուղիղ ծանր հեղնութեան մը կ'ենթարկուին, երբ այդ գիտութիւնը մանկական մտքի յարմարցնելը չեն գիտեր։ Եթէ մանուկը դասին չյարմարիր, դասը մանուկին յարմարցուր, եւ մանաւանդ երբ այդ դասերը ուղղակի առնչութիւն ունին մարդուս նկարագրին, կեանքին ու կենցաղին հետ. ուրեմն պէտք է ուղիղ կանուխ սկսիլ կեանքի սկզբնաւորութեանը մէջ, որպէս զի մանուկը սովրի ապրիլ կեանք այդ սկզբանց համաձայն եւ ըլլալ՝ ինչ որ ընել կը նպատակուի։

Ասոր հակառակ ընթացքի հետեւիլը չնչանակեր ուրիշ բան, բայց միայն թողուլ որ տղան զարգանայ նախապէս յոռիին մէջ եւ ապա ծանօթացնել անոր բարիին եւ ուղիղին սկզբունքը։ Թող լուր ըմբռնեն այս սխալմունքը, որ կը գործուի դպրոցներու մէջ սխալ ըմբռնուած սկզբունքի մը հետեւելով։

1878ի Յունվարին Անգլիական կառավարութիւնը հրամանագրով մը կը պարտաւորէ կրթական վարչութիւնը, որպէս զի պատասխանատու ընէ բոլոր նախապատրաստական դպրոցները որ մանր աղայոց մտաւոր կրթութենէն աւելի անոնց բարոյական կրթութեանը հոգատար ըլլան, եւ չանան իրենց բոլոր ուժովը դպրոցի մէջ անվթար պահելու հաւատարմութեան, պարկեշտութեան եւ ճշմարտասիրութեան չափանիշը. ոչ միայն չեչտեն աչակերտաց ուրիշները յարգելու եւ անոնցմէ ակնածելու ընդհանուր պարտքը, հապա նաեւ ճանչցնել իրենց պարտականութիւնը՝ յարգելու իրենց ծնողքը եւ հնազանդելու անոնց, ու նաեւ մարակել այնպիսի կրթութիւն մը որ պիտի ազդէ տղուն առօրեայ կեանքին եւ պիտի օգնէ անոր որ զօրացնէ ու զարգացնէ առանին նկարագիրը։ Դիտեցէք, դպրոցական կրթութեան չնորհիւ առանին նկարագրի բարձրացում կ'ակնկալուի։ Եթէ Անդրիոյ նման զարգացեալ եւ քաղաքակրթեալ ազգ մը զայս կ'ակնկալէ իր դպրոցներէն, մենք ինչո՞ւ պիտի չակնկալենք նոյնը մեր դպրոցներէն. եթէ անոնք մեզմէ աւելի բարեկարգ ընտանիքներ ունենալով հանդերձ տակաւին դպրոցական տղաքներու բարոյական կրթութեանը վրայ այսքան զօրաւոր չեչտ մը կը դնեն, հապա ո՛րչափ աւելի մեղ նման բարոյապէս անկեալ եւ յետամնաց ժողովուրդ մը, որուն ընկերական եւ ընտանեկան վիճակը եւ նկարագիրը առաւել պէտք ունի աղնուացման ու բարձրացման։

Երկրորդ պատճառ կը թուի ըլլալ դասերու դրութեամբ չաւանդուիլը։ Բողոքական դպրոցներու մէջ Սբ. Գրոց դասաւանդութիւնը լաւ մտածում մ'է։ Բայց ակնկալուած մեծագոյն արդիւնքը ձեռք բերելու համար կը թուի մեղ թէ պէտք է լմնամով մտածուած, չափուած եւ ձեւուած մեթոտաւոր դրութեան մը հետեւիլ։ Նախ հարկ է կեանքի եւ հոգւոյ հետ սերտ առնչութիւն ունեցող նիւթերը ընտրել եւ ապա աստիճանաւորել ու դասաւորել աչակերտին ըմբռնման ու կեանքի շրջանի համաձայն եւ սովրեցնել աստիճանաւ, քայլ առ քայլ։ Ջանալի Սբ.

Գիրքը մարդուս հոգեկան պէտքը լրացնող ճշմարտութեանց հաւաքածոյ մ'է, ոչ թէ դրութեամբ հեղինակուած դասագիրք մը։ Եւ ուստի երբ Սբ. Գիրք աշակերտի ձեռքը տալով կ'սկսուի մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը երթալ՝ առանց որոշ եւ խոհուն ծրագրի մը, այն ատեն ոչ միայն ակնկալուած մեծագոյն արդիւնքը ձեռք չբերուիր, հապա նաեւ տաժանք մը ըլլալով չատ հեղ աշակերտին մէջ Սբ. Գրոց հանդէպ խուլ ցրտութիւն մը եւ աեւելութիւն մը կը ծնցունէ, որը կրնայ պատճառ ըլլալ որ աշակերտը չսիրէ զայն կարդալ իր ապագայ կեանքին մէջ։ Ուստի Սբ. Գրքի ուսուցիչներ պէտք է խիստ խոհեմ եւ զգուշաւոր դրութեան ու մեթոտի մը հետեւին զայն ուսուցանելու մէջ, եւ նոյն իսկ բերանացի խօսուած խրատականներն ալ նոյն սկզբան համաձայն ըլլալու են ըստ մեզ։

Երրորդ պատճառ մը բարոյական դասերու գործնականացման համար եղած անհոգութիւնն է։ Ինչպէս վերը ակնարկեցինք, դաս տուած ըլլալու համար միայն դասեր կը տրուին։ Հոգ ու խնամք չտարուիր որ աշակերտը իր սորվածը ապրի, գործնականացնէ ընտանեկան, ընկերական եւ դպրոցական կեանքի մէջ։ Որչափ ատեն որ այսպիսի անկատար ընթացքի մը կը հետեւին մեր բարոյականի ուսուցիչներ, մինչ տպարդիւն պիտի մնայ իրենց ջանքը եւ խիստ քիչերու օգտակար պիտի ըլլան։ Ուսուցումի մէջ նպատակն այն է որ աշակերտները ըլլան. բայց պէտք է համոզուին սա ճշմարտութեան թէ առանց վարժուելու ըլլալ չկայ։ Աստուածապաշտ ըլլալու համար վարժուիլ պէտք է։ Այս չէ՞ մեծ առաքեալին Տիմոթէոսի տուած խրատն ալ. «Ինքզինքդ աստուածապաշտութեան վարժեցուր» Միթէ կեանքի երեւոյթն ու փորձառութիւնն ալ նոյն ճշմարտութիւնը չե՞ն յայտներ։ Մարդիկ այն ատեն եղած են քան մը, երբ ունակացած են ընել այն բանը, բարի կամ չար։ Արբոզ մը եղողը արբեցութեան ունակացած է եւ ժուժկալն ալ ժուժկալութեան։ Ունակութիւններ չեն կազմուիր մինչեւ որ մարդիկ ունականալու համար երկար վարժութիւններ չընեն։ Կօշկակարը այն ատեն կօշկակար կ'ըլլայ, երբ վարժութեամբ կարելու կ'ունականանայ։ Դաշնակահար չկրնար ըլլալ մարդ՝ թմբուկ զարնելու վարժուելովը։ Երկաթագործութեան վարժուող մը բնաւ դերձակ եղած չէ, ոչ ալ ներկարար մը նկարիչ։ Այսպէս է բոլոր արհեստի արհեստաւորի համար. նոյնը ճշմարիտ է նաեւ մարդուս բարոյականին համար։ Սուտ խօսելու վարժուող եւ ունակացողը բնաւ ճշմարտախօս չանուանուիր։ Արդ քանի որ այս է ըլլալու օրէնքը, ընել եւ ապա ըլլալ, կամ վարժութեամբ ունականանալ եւ ունականանալէ վերջը ըլլալ։ Ուրեմն ամէն ուսուցիչ իր գործը լման կատարած ըլլալու համար, նոյն սկզբունքին հետեւելով, ինչ որ ընել կ'ուզէ իր աշակերտը՝ նոյնին թող ունակացնէ զայն, վարժութիւն ընելու, նոյնը գործելու ստիպելով։

Մէն մի իր պաշտօնին գիտակից, հաւատարիմ եւ խղճամիտ դաստատու որ հոգեւորապէս անկեալ մարդկութիւնը վեր առնելու եւ անոր օգտակար ըլլալու կոչումը կ'զգայ, թող մտածէ թէ իր խնամոց յանձնուած աշակերտը ոչ միայն այս կեանքի, հապա նաեւ յաւիտենականութեան մարդն է։ Անոր այս լայն ըմբռնումով թող սկսի գործել իր խնամոց յանձնուած աշակերտին վրայ։ Թող անոր աշակերտութեան առաջին օրէն սկսի չինել անոր բարոյական կեանքը։ Առաջին դասով թող սորվեցնէ անոր թէ անկեալ հոգի մ'է նա, պէտք ունի բարձրանալու եւ կատարելութեան հասնելու։ Թող նա լաւ հասկնայ իր պէտքը եւ իրեն համար ունեցած նպատակը։ Կոչ ըրէ անոր հոգեկան ուժերուն որնայ միանայ եւ գործակցի քեզի կրթական այդ նպատակը յառաջ տանելու համար։ Աւանդէ անոր իւրաքանչիւր բարոյական դաս եւ մի բաւականանար տուով. հոս չէ կայքդ, պիտի զայն կատարելու, ապրելու սորվածը. ամէն օր հակէ եւ արդիւնք փնտռէ անոր կեանքին մէջ. ահա այն ատեն պիտի արժանանաս առատ հունձքի մը, դպրոց մը պիտի ունենաս որուն մթնոլորտը մաքուր է, միջավայր մը պիտի ստեղծես որ ամէն նորեկ հոն մտած առեն բարերար ազդեցութիւն մը պիտի կրէ, պիտի տեսնես աշխատութեանդ այդ բարերար արդիւնքը ու պիտի հրճուիս։ Անոնք դպրոցէն դուրս ելած ատեն մարդիկ պիտի տեսնեն անոնց անձին մէջ կատարեալը, բարին ու աղնիւը եւ պիտի գովեն զքեզ։

Ահա դպրոցներու մէջ փնտռուած անհրաժեշտը։

ԱԼԷՔ ՍՕՍՕ

Ա. ՆԿԱԼ. ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆ

Միթէ Արարչական զօրութիւնը սկարացա՞ծ զմարդ ստեղծագործելուն մէջ. քաւ լիցի։ Զիք տարակոյս. Աստուած կարող է եւ բաւական իր դիտաւորութիւնները յաջողութեամբ գլուխ հանել, թէեւ ինչպէսը մեզի անհաս եւ անյայտ ըլլայ։ Աստուած հաճած է իր պատկերին պէս ձեւացուցած տարրը հողէ ամանի մէջ դնել, անոր մարմին մը տալով, որ հողէ կազմուած ըլլալով հպատակ է ֆիզիքական օրինաց։ Տեսաւ նմա կենդանական

բնութիւն, որ կենդանական օրինաց եւ բնազդմանց ենթակայ է եւ ուստի անասնական բնութեան կիրքերն եւ ախորժակները կը ճնշեն անոր վրայ։ Տուաւ նմա բանական եւ բարոյական կարողութիւններ, որոնք կարեւոր են մեր կենաց պէսպէս գործունէութեանց բանաւոր ուղղութիւն տալու։ Տուաւ մեզի հոգեւոր էութիւն մը, որով կարող ենք հոգեւոր առնչութեան մտնել հոգեւորաց հետ։ Այսպէս մեր բոլոր կարողութիւնները գործակից կ'ըլլան մեր մէջ կազմելու այն նկարագիրը, որ Աստուծոյ պատկերը կրող էակի մը կարեւոր է եւ կ'ընէ զայն արժանի երկնից թագաւորութեան։

Գիտնալ պէտք է սակայն որ իրաց եւ էից զարգացման օրէնք եւ ընթացք մը կայ, որ սաղմնէն սկսելով մինչեւ հոգեկանին կ'ընդարձակի։ Այն է զարգացում հակառակ զօրութեանց մղմամբ։ Ամէն յաջորդական զարգացում հիմնեալ է իր նախորդին վրայ իբրեւ հիմն իր հաստատութեան եւ զարգացման, միանգամայն է ապառնացող անոր անկման։ Թռչունը կը սաւառնի բարձրերը, հաստատուն թռիչներով, չնորհիւ ծանրութեան օրինաց՝ որ զայն ի կչիռ հաւասարութեան կը պահէ։ Բայց նոյն օրէնքն է որ զայն յերկիր կը տապալէ, երբ կենդանւոյն կենսական զօրութիւնը կը նուազի։ Ծանրութեան օրինաց ազդեցութեամբ է որ մենք կարող ենք ուղիղ կանգնիլ եւ յառաջանալ հաստատուն քայլերով, բայց երբ կենսական զօրութիւնը կը նուազի, նոյն օրինաց ազդեցութեամբ է որ յերկիր կը տապալինք։ Քիմիական օրինաց օժանդակութեամբ է որ մեր մարմինները անուշադ կ'ատանան մեր ուտեստներէն։ Բայց երբ մեր մէջ կենսական զօրութիւնը կը նուազի, նոյն օրինաց զօրութեամբ է որ մեր մարմինները կը քայքայուին եւ հողը հողին կը դառնայ։ Այսպէս է բարձրագոյն կենաց մէջ։ Երբ բանին կարողութիւնք անմշակ ապա եւ անզօր կը մնան, մարդ նուաճեալ անասնական բնութեան ազդեցութենէ՝ կ'իջնայ անբանից հաւասարութեան։ Նմանապէս երբ մեր բարոյական կարողութիւնք կը թողուին անմշակ, միայն խօսող կենդանի մը կ'ըլլանք զուրկ բարոյական առաքինութեանց գեղեցիկ արդասիքներէն, մանաւանդ կ'ըլլանք աւելի վատթարացեալ եւ խորագոյնս աուղեալ մոլութեան մէջ, բարոյականէ զուրկ բանին զօրութեամբ։

Չմոռնանք սակայն հոս յիշել թէ լոկ բարոյականը ինքնին անկենդան կմախք մ'է առանց կրօնից մատուցած չարժառիթներուն։ Կրօնքն է որ անոր ոսկորներուն մէջ ծուծ կը դնէ, մաղ, ջիղերով եւ գեղեցկութիւն տուող մորթով զայն կը պատէ, եւ կենդանի Աստուծոյ հետ հաղորդութեան բերելով՝ Անոր ներշնչութենէն կեանք կը ստանայ։ Սրտին վրայ Աստուծոյ Սիրոյն կենսատու ազդեցութիւնն է, որ չարժման մէջ կը դնէ զայն, եւ հոգւոյն կենսական զօրութիւնը իբրեւ անոր արեան չրջանը կեանք եւ անուշադ կը մատակարարէ հոգւոյն ամբողջ կազմութեան։ Ո՛չ ապաքէն մարդուն եսը անոր սրտին մէջ է։ Անոր համար կ'ըսէ Նա որ գիտէ մեր կազմութիւնը, Որդեակ, քու սիրտդ ինծի տուր։ Առանց կենդանի Աստուծոյ սիրոյ եւ երկիւղի չարժառիթներուն՝ բարոյական օրինաց բովանդակ ծրագիրը տաղտուկ միայն կը պատճառէ։

Ամէն անբան կեանք կը վարի բնազդմամբ մը, որ կարեւոր է այն կենսաւորը պահպանելու, իբր ինքնաչարժ կազմածով, որոյ հաղիւ գիտակցութիւնը ունի կենսաւորը, բայց որոյ ազդեցութեամբ անվրէպ ուղղութեան մէջ կը պահուի անոնց։ Բայց երբ կը հասնինք այն բարձրութեան, ուր Աստուծոյ պատկերի գործունէութեան սահմանը կ'սկսի, բնազդի առաջնորդութիւնը կը տկարանայ եւ բանին եւ մեր բարոյական բնութեան առաջնորդութիւնը կ'սկսի հոգւոյն բարձրագոյն բնազդմանց ազդեցութեամբ ազդեալ։ Արդ երբ մեր բանական եւ բարոյական կարողութիւնք իրենց առողջ վիճակին մէջ են, բաւական են ուղղելու մեր խոնարհագոյն կենաց ազդումները, դնել զուսպ եւ գծել սահման մեր խոնարհագոյն բնութեան կրից եւ ախորժակաց՝ նպաստաւոր մեր հոգւոյն բարձրագոյն կենաց զարգացման եւ չթողուլ որ անոնք ըլլան խափանարար մեր բարոյական պարտականութեանց կատարման։

Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ մարդ սպրիլ կ'սկսի անասնական կեանքով՝ նման անբանից, եւ կը վարի կենդանական բնազդմամբ, անտեղեակ բանական եւ բարոյական բնութեան ներկայութեան։ եւ երկար ժամանակ բանական եւ հոգեւոր իրաց՝ միայն նիւթական օրինակով եւ ազդեցութեամբ կարող է հասու ըլլալ։ Բայց երբ ի չափահասութեան կ'սկսի իւր մէջ բանական եւ բարոյական պարտականութեանց գիտակցութիւնը, դեռ չըլլալով ի վիճակի գնահատել բարոյականի առաւելութիւնները, խիստ ենթակայ է յաղթահարուիլ կենդանական կրից եւ ախորժակաց հրապոյրներէն եւ ըլլալ անփոյթ բարոյական ազդեցութեան բարձրագոյն պահանջներուն, մանաւանդ երբ սովորութեան զօրութեամբ բնական կիրքերը եւ ախորժակները կ'ըլլան իր մէջ տիրող զօրութիւն։ Աստուած հաճած է մեր բարոյական բնութիւնը

եւ անոր կարողութիւնները այնպէս կազմել որ չըլլան ջախջախիչ զօրութիւն մեր խոնարհագոյն բնութեան միտմանց դէմ եւ չդնեն մեզ բնական հարկի նման ստիպող ազդմանց ներքեւ։ Տուած է մեզ մեր բարոյական պատուոյ ճանաչման կարողութիւնը, եւ դրած է մեր մէջ խիղճ մը, որ իբրեւ ձայն Աստուծոյ կ'ազդարարէ մեզ, երբ կը գործենք հակառակ բարոյական օրինաց։ Մինչդամայն թողած է մեզ մեր սրտին յօժարակամ ընտրութեան հետեւիլ, թէպէտ կը հաւատամքէ ինք իրեն կ'առաջնորդէ մեզ, երբ իրմէ կը խնդրենք կամ կը յօժարինք իր առաջնորդութեան հետեւիլ։

Կենդանական բնութեան խնդրանք անձին չուրջը կը դառնան եւ անոր անմիջական պիտոյից եւ ախորժակաց յագեցմամբ կ'զբաղին։ Այլով բանիւ, կենդանիին համար իր անձն է կեդրոնն, որոյ չուրջ կը դառնայ ամէն բան։ Ընդհակառակն բարոյական բնութիւնը կը պահանջէ որ մարդ անձին վայելմանց սահման դնելով ճգնի այլոց բարիքին ծառայել։ Այս՝ բերմունք է մեր մէջ եղած Աստուածային տարրին եւ կը հրաւիրէ գործակից ըլլալ բարեխնամ Արարչին, իբրեւ հաղորդ Աստուածային տիեզերական բնութեան։ Այս երկու բնութեանց մէջ մաքառումը բնական է։ Արդ եթէ ընտրող ենք մշակել մեր մէջ բարոյական բարին եւ պատրաստ համակերպիլ անոր պահանջմանց, մեր բարոյական կարողութիւնք կը զօրանան եւ կ'ըլլանք կարող նուաճել մեր խոնարհագոյն բնութեան անձահ թելադրութիւնները։ Հակառակ պարագային՝ մեր տոթորին ախորժակները եւ կիրքերը սովորութեամբ կը զօրանան եւ կ'ըլլան խափանարար բարոյական սկզբանց մեր մէջ զօրութեամբ գործելուն։ Ահա մեր միոյն կամ միւսին ի նպաստ ընտրութիւնն է որ կ'ըլլայ միշտ մեր մէջ պատուական կամ վարքաբար նկարագրի մը կազմութեան, որ սովորութեամբ կ'ըլլայ մեր էութեան անփոխոխ եւ մնայուն մասը։ Զմոռնանք սակայն որ այս հակառակ ազդեցութեանց ենթարկուելով է որ կ'առանձնանք ծանօթութիւն բարոյական բարւոյն եւ չարին։ Միանգամայն ասով է որ մեր մէջ կը զտնի ինչ որ տոթորին է եւ ի յայտ կու գայ եւ աւելի եւս կը փայլի ինչ որ պատուական է եւ Աստուածային։

Կենդանական բնութեան յագեցմունք չեն ինքնին մեղանչական, բայց պէտք չէ մոռնալ որ բանական եւ բարոյական բնութեան տէր էակի մը ամէն արարք կ'առնեն բնութիւնն բանական եւ բարոյական գործոց, քանզի բանին որոշմամբ կը չարժի։ Խիղճը, որ հակող է մեր բարոյական բարեաց վրայ, իրրեւ ձայն Աստուծոյ կը վարձատրէ մեզ Անոր հաճութեան գոհացումը տալով եւ կամ կը դատապարտէ Անոր սպառնալեաց գուշակութեանով եւ կը տագնապինք երկնային անաչառ Արդարութեան երկիւղիւ։ Եւ որովհետեւ կ'զգանք որ մեղապարտ ենք արդար Դատաւորին առջեւ, ներումն եւ հաշտութիւն կը փնտռենք քաւչական արեամբ, որ ամէն էութեան պատուականագոյն մասն է։ Եւ այս այսպէս է, որովհետեւ մարդ թէպէտ օտարացած՝ բայց չէ կորսնցուցած իւր որդեգրութեան հաւատքը։

Սբ. Գիրքը մեզ կու տայ հաւատալ որ մարդ միշտ Աստուածային էութեան գնահատման եւ համակրանաց առարկայ եղած է։ Մարդուն ներսիդին Աստուածային տարր մը կայ, որ ստեղծուածոց պատուականը կը կացուցանէ զայն։ Աստուած տուած է մարդուն արժանիք եւ կարողութիւններ, որով նա բնութեան ահագին զօրութեանց տէր կ'ըլլայ եւ զանոնք իւր ծառայութեան կը բերէ յօգուտ իւր անձին։ Կը սաւառնի տիեզերաց անսահման ընդարձակութեան մէջ եւ կը խուզարկէ զայն նոյնպէս ի պէտս իւր անձին։ Իւր հոգեւոր կարողութիւններով այնպիսի ճշմարտութիւններ կ'ըմբռնէ, որոց անհաս է կենդանական բնութիւնը, եւ որոց վրայ մտածել անկարող է, մինչ մարդ կը ըմբռնէ եւ հետեւութիւններ կը հանէ գործնական կենաց օգտակար։ Մարդուն իւր Արարիչը խնդրելու միտումը, Անոր կամքը գիտնալու իղձը, Անսահմանին հետ իւր առնչութեան ըմբռնումը, Անոր հետ առնչութեան մտնելու ձգտումը, իր բնութեան թագուն մեծութիւնը կը ցուցնէ, եւ զոյն կու տայ իր վեհ եւ պատուական գործոց, որոց յաճախ կը պատահինք մեր կենաց ընթացքին մէջ, նոյն իսկ մեր հոգեպէս անկեալ այս վիճակին մէջ։ Արդ, այսպիսի պատուական էակ մը, թէպէտ անկեալ՝ խիստ փորձութեանց ենթարկուած ըլլալով, չէ կարելի կարծել թէ զուրկ է Արարչին համակրանքէն, եւ թէ Արարիչը իրրեւ անտարբեր հանդիսատես մը կենալով չնպաստեր անոր հոգեւորապէս վերականգման — ոչ երբեք։

Երբ կը մտածենք Աստուածային անզուգական սիրոյն եւ Անոր խոստացած պարգեւներուն մեծութեան վրայ, մարդկօրէն խորհելով իրաւամբ կը թերահաւատինք անոնց ճշմարտութեան վրայ, գիտակից լինելով մեր ապերախտ անարժանութեան։ Բայց ոչ, մեծ է Աստուած. եւ հարկաւ մեծ են Անոր պարգեւները։ Առաքեալը կ'ըսէ, «Ան որ իր որդւոյն չխնայեց, հապա մեր ամէնուս համար մատնեց զանիկա, ալ ինչպէս անոր հետ ամէն բաները մեզի չպարգեւեր»

Գոհութիւն Աստուծոյ, Քրիստոնէութիւնը վե-

բացեալ սկզբանց եւ ճչմարտութեանց քարոզութիւն մը չէ լոկ, այլ կենդանի Աստուծոյ հետ անձնական Հաղորդութեան մը հրաւէր, անձնական առնչութիւն՝ զոր Յիսուս Քրիստոս հաստատեց իբրեւ Աստուած մարմնացեալ եւ այժմ իբրեւ Փրկիչ կենդանի, Աստուծոյ աջ կողմը նստած, կը բարեխօսէ մեզի համար, որպէս զի մենք ըլլանք ժառանգակից այն ժառանգութեան զոր Առաքեալը կը կոչէ Աստուծոյ ժառանգութիւնը, Խոստութիւնը սուրբերուն մէջ։ Եթէ ըստ բանի Առաքելոյն կը հաւատանք թէ Աստուած փրկեալ սուրբերը իր ժառանգութեան Խոստութիւնը կը համարի, եւ թէ Քրիստոս մարդոց փրկութիւնը իր մեծ ուրախութիւնը համարելով խաչը յանձն առաւ, ինչ պատճառ ունինք չհաւատալու թէ Աստուած պատրաստ է մեզ սիրով ընդունելու, երբ իրեն կը դիմենք, թէպէտ ըլլանք մեղաւորաց մեղաւոր։ Օրհնեա՛լ ըլլայ Աստուած՝ իր Որդւովը ըրած այս մեծ չնորհաց յայտնութեան համար, որ թէպէտ ձրի մատուցուած, բայց ձրի ստացուած չէր, այլ իր սիրելի Միածնին արեան դինովն ծախու առնուած պարգեւ մ'էր։

ե. ս.

ԽՈԽՑԻ ԱՆՆԱ ՔՈՐՈՆ

Ամառուան արձակուրդի ատեն այցելածս գիւղերէն մին ալ եղաւ Վերի Խոխ, տարօրինակ գիւղ մը, տարօրինակ մանուածոյ անունով, չինուած երկու Խի մէջ ինկած Ոով։ 2–3 հարիւր անուսոր գիւղ մը մեծ մասամբ Մահմետական։ Հայերուն մէջ կայ 7–8 տուն Բողոքական, կէսը ժողովական ու կէսը Կրտսեական, որոց մէկն ալ պաշտօնեայ ու պաշտելավայր չունի սակայն։

Բաժանումի այս վիճակը վաղուց դադրութիւն ունի։ Բանի մը տարի առաջ այդ երկտեսակ Բողոքականներն միայն կան եղեր, ունենալով ուրոյն եւ կանգուն պաշտելավայր ու պաշտօնեայ։ Եկեղեցին փլած է։ Բայց անտարակոյս նորէն պիտի կրնային կանգնել, եթէ ունենային Աննա Քոյի (Աննա քրոջ) հոգին։

Այդ քրոջ դէմքը մաքիս ու յիշողութեանս մէջ սիրուն, լուսապայծառ ու անմահ պատկեր մը եղաւ Խոխ այցելելէս ի վեր եւ այդպէս պիտի մնայ միշտ։ կարելի չէ որ մոռնամ ու չյիշեմ սիրով եւ յարգանքով։ Այս տողերն ալ կը գրեմ իր յիշատակը չատերու տալու եւ տարածուն ընելու համար, մանաւանդ իր արդիւնաւոր մշակի գեղեցիկ եւ առինքնելի օրինակը մեր համայնքին ու մանաւանդ ծոյլ Քրիստոնեաներուն առջեւ դնելու համար, որ նախ ամչնային ու ապա խրախուսուէին, մանաւանդ որ այդ օրինակն ալ կնոջմէ մը, քրոջմէ մը եւ չինական քրոջմէ մը ու կնոջմէ մը կու գայ, արհամարհուած գեղի մը, Խոխ, Աննա Քոյէն։

Խոխցի Աննա Քորոն յորելեան մը (յիսուն տարի) տեսած չտեսած «տակաւ անօթ մ'է», որբեւայրի կին մը՝ թխամորթ, սեւաչուխ ու սեւահեր, որ որբեւայրի հնալէն ի վեր, իր բոլոր ժամանակը տուած է, կու տայ եւ իր ուխտն է թէ պիտի պայ Տէրոջը ընծէրը դադարելա համար։ Աստր իրրեւ յիշատակարան ու վկայ իր ձեռօք, իր ջանքով ու իր գտած ճարած դրամով չինուած Խոխի եկեղեցին կը կենայ, եկեղեցին՝ որ դիւղացին ալ գեղին մէջ պահելու եւ գեղը չէն պահելու պատճառ եղած է եւ է։

Այս համառօտութիւնը ընդլայնեմ քիչ մը։ Անանկ ժամանակներու մէջ, երբ տեղացիներ ի խնդիր գրամի, ուրիշ դաւառներ կը գաղթեն, Խոխցի Աննա Քորոն կ'սկսի մտածել անեկեղեցի գեղացիին վրայ, որ աղօթքի տուն մը չունենալնուն ու անժամ, անաղօթք ու անպատարագ մնալնուն համար մոլորիլ կ'սկսին։ Աննա Քորոն կ'ուզէ այս ատեն «Աստուծոյ օգնութեամբ եկեղեցի մը կանգնել»։ Բայց ինչ ունի, ինչ միջոց ձեռքը, որ, ի գլուխ հանէ գեռ չսկսուած այս գործը։ Արծաթ ու ոսկի չունի, «մէկը չունի» Իրաւ 2–3 տղաքներ ունի, բայց անոնք ալ բացակայ են, ու ձեռքը անոնց ալ չուզեր երկարել այնքան հեռուն։ «Տէր Յիսուսի անունով ելիր ու քալէ,» կ'ըսէ այս կին իր անձին ու ճամբայ կ'ելնէ։ Յաճախ մինակ ու միչտ հետի։ Խարբերդի դաշտին վրայ քաղաքէ քաղաք ու գեղէ գեղ կը պտըտի, 40–50 տներ։ Կը դիմէ անխտիր քարոզչի, քահանայի, եկեղեցականի, աչխարհականի, անհատի ու համայնքի եւ պարզ, անարուեստ բառերով իրաց կացութիւնը կը պարզէ ու մանաւանդ իր սիրտը։ «Եկեղեցի չունինք ու եկեղեցի պիտի չինենք, ես պիտի չինեմ Տէրոջը օգնութեամբ ու Տէրոջը համար։ Օգնեցէք ինծի, տուէք ինչ որ կրնաք տալ եւ Աստուած ձեզի տայ։» Միայն այսչափ բան ու ասոր նման բան (խօսք)։ Ու կը յաջողի։ Ու թէեւ համոզել չգիտեր, 100–150 ոսկի կը հաւաքէ։ Ու թէեւ գիր գրել, դրիչ բռնել, հաչիւ տալ ու առնել չգիտեր, կը չինէ կը կանգնէ գեղին գեղեցիկ եկեղեցին, մեծաւ մասամբ ինք գտնելով ու դնելով առաղձեղէնը, ինք գտնելով ու գործածելով աչկերտ ու վարպետ գործաւորները, ինք՝ իր հզօր հաւատքով եւ «Աստուծոյ օգնութեամբ,» ինչպէս կը սիրէ կրկնել ու չեչտել։ Եւ ինչո՞ւ չէ, քանի որ իր ձայնին մէջ անկեղ-

ծուխեան հնչիւնը եւ նախանձաւորութեան ու ջերմեռանդութեան չունչը կայ ու զէմքին վրայ ալ ճառագայթ մը, սրտի ու նպատակի բարութեան պայծառ արտայայտութիւն մը, որ թէեւ լուռ՝ բայց անխօս չմնար, որ կ'ըսէ անլսելիօրէն՝ ինչ որ լեզուն ալ ըսել չկրնար, եթէ ուզէ ըսել։

Ահա Խոխցի Աննա Բորոն, չինական որբեւայրին։ Զմոռնանք սա ալ ըսել թէ, երբ իբր թէ հրաչալիօրէն կ'աւարտէ եկեղեցին, գիւղացի երիտասարդաց մին, ներշնչուած դարձեալ իր օրինակէն, կը նուիրէ ինքզինք եկեղեցիին ապաստարկութեան, իմա՝ քահանայութեան, ու այսօր կը կոչուի Տէր Ֆրիսաափոր։ Բայց բնականաբար թէ՛ քահանան, թէ՛ եկեղեցին թէ՛ գիւղացին Աննա Բորոի հրամանին տակ են այսօր, իմաստուն վարչութեանը ներքեւ՝ ըսել կ'ուզեմ։ Տղաք ունի Ամերիկա, որ գինք կը կանչեն։ ինք չերթար անոնց մօտ, զի չկրնար բաժնուիլ իր ձեռքերով ու քրտինքով չինած եկեղեցիէն որ տղաքներէ աւելի սիրելի է իրեն, քանի որ ղանի աւելի ծանր երկունքով մը ծնած է քան թէ տղաքը։ Ուստի զարմանալի չէ որ աւելի եկեղեցիին վրայ կը գորովի։

Ծուխի վերջին կիրակին այցելեցի Խոխ։ Ու երթալու ատեն ճամբուն վրայ լսեցի քիչ մը իր պատմութիւնը, որ սկսաւ անհամբեր ընել դիս չուտ հասնելու եւ չուտ տեսնելու գինքը։ Բարեբաղդաբար իր թոռան կնունքի կիրակին ալ էր այդ կիրակին։ Որչափ ես գինք՝ նոյնքան ալ ինք զիս, զմեզ, փնտռած էր՝ գիւղ հասնելնիս վերջ։ Բայց չկրցանք գտնել զիրար մինչեւ ժողովքէն վերջ, որ կատարուեցաւ իր չինած եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան բազմաթիւ կանանց, ուր կը գտնուէր ինքն ալ՝ կնունքի–կոչունքին իր ծանր դործերուն հակառակ։ Այն օրուան քարոզիս նիւթն էր, ինչ որ ինձ թուեցաւ թէ յարմարադոյնն ալ էր, «Աստուծոյ Խօսքը կապուած չէ։ Աստուծոյ հիմը հաստատուն կը կենայ։» Վարժուհի մայրս կանանց յատուկ ժողով մ'ալ ըրաւ։ Ժողովներէն վերջ Աննա Բորոն խլեց մեզ նախապէս մեզ հրաւիրողներու ձեռքէն ու տարաւ իրեն հիւր ըրաւ, ըսելով «Գլխուս վրայ, աչքիս վրայ տեղ ունիք։ բարի՛։ հազար բարի էք եկեր։ Մինչ ես կ'եկէք, չատ անգամ եկէք։ տանս ալ, եկեղեցիիս ալ դուռը միշտ բաց է ձեզի ու ամէն Աւետարան քարոզող մարդուն, ըլլայ քարոզիչ՝ ըլլայ քահանայ, խտիր բնաւ չկայ։»

Ես կ'ըսեմ որ այս կինը, եթէ մեր Տէրոջը երկրի վրայ ապրած ժամանակները ապրէր, տարակոյս չունիմ Աւետարանին մէջ տեղ մ'ալ իր անուան ու յիշատակին, իր անմահութեան, պիտի տրուէր։

Նոր Աննա մը ահա, որ ոչ թէ իր զաւակները, իր Սամուէլը ուխտած է Աստուծոյ, այլ որ առաւելն է՝ ինքզինքը։

Յարբերդ ՄԻՀՐԱՆ Ց. ԳԱՐԻԻԵԼԵԱՆ

ՀԱՑ ԹԵՐԹԵՐ

(Ց. Դ. Գ.)

Աբլ. Մամռ. (Թիւ 34–36)։ Գէորդ Պուպլի կը խօսի մեր դպրոցներուն յայտագիրները մեր վիճակին յարմարցնելու պէտքին վրայ, կը յանձնարարէ արուեստի եւ վաճառականութեան կարեւորութիւն տալ, եւ բնական գիտութիւնները գործնականապէս ուսուցանել։ Վարսամ Թարգմանած է Քամիլլ Մէլինանի ուսոյցնամատութեան վրայ գրած մէկ յօդուածը։ Դիտական եւ գործնական տեսակէտով արժէքաւոր յօդուած։ Ուսոյնամատութիւնը, անձնասիրութեան չափաղանց եւ անբնական ատիճանն է, ուստի մարդ իր մէջ գտնուած եւ չգտնուած առաւելութիւններուն համար ուրիշներէն ներքող եւ գովեստ կը սպասէ։ Եւ իրրեւ դարման այս սխալին, կը յանձնարարէ զգուշացնել մանուկները սկիզբէն անձնասիրութեան գրգռելու սխալէն, եւ դպրոցներուն մէջ մրցման զգացումը ուղիղ կառավարել եւ ուրիշ եղանակներ։ — Լեւոն Մեսրոպ Փիլիսոփայութեան Պատմութեան մէջ Աստուծոյ գաղափարին նկատմամբ վերջին յօդուածը հրատարակած է։ Այս մասին Ժ.Թ. Դարու վերջին կիսուն փիլիսոփաներուն, մասնաւորապէս Շոփէնհաւրի, գաղափարները յիշելէն ետքը առ հասարակ սա եզրակացութեան կու գայ թէ փիլիսոփայութիւնը Աստուծոյ նկատմամբ ըստ ամենայնի գոհացուցիչ գաղափար մը կարող եղած չէ յայտնել, վերջապէս այս մասին չենք կրնար սպասել աւելի կատարեալ բան մը քան գաղափարը Աստուծոյ, որ է սէր, զոր կրօնքը, մանաւանդ Քրիստոս կ'ուսուցանէ։ Ցիչեալ յօդուածին միայն մէկ գաղափարին բարեփոխումը կը յանձնարարենք։ «Մովսիսականութիւնն է որ բացարձակին գաղափարը կը ներկայացնէ մարմնաւորուած, անձնաւորուած էակ մը, Աստուած,» ըսել ըստ մեզ ուղիղ չէ։ Թէպէտ Հին Կտակարանին մէջ զԱստուած իրրեւ մարմնաւոր նկարագրելու միտում մը կ'երեւնայ, ասիկա կա՛մ Հրեաներուն նախկին կրօնքին հետքն է, եւ կա՛մ այլաբանական ձեւ մըն է զոր ժողովրդը ստիպուած էր գործածել բնաւպէս Աստուծոյ վրայ խորհած ժամանակ։ Հին Կտակարանի կրօնքը միշտ հոգեւորութեան միտեալ է, եւ զԱստուած կը ներկայացնէ իրրեւ հոգի։

Բէյրութ (*Թիւ* 33–36)· *Երուանդ Գէորգեան Գեղեցկութեան մտատիպարը նկարագրել ջանացած է։ Ցուցած է թէ Գեղեցկութիւնը չէ նիւթական բան մը եւ կամ չահու արդիւնք։ Բայց այնքան կարող եղած չէ անոր բուն իսկ բնութիւնը սահմանել կամ բացատրել։ Ոմանք Գեղեցկութիւնը կը սահմանեն, միտք ձեւով արտայայտեալ։ Եւ ըստ մեր կարծեաց ասիկա ամէնէն ուղիղն է։ Մեր միտքը երբ արտաքուստ յայտնուած այս մտքին կը ծանօթանայ, ներքին հաճոյք մը կը ղգայ· եւ ահա այս է գեղեցկութեան զգացում։ — Տէր Ցարութիւն քահանայ Սարգիսեան «Ճշմարիտ Հաւատացեալին վրայ քարոզ մը գրած է։ Թէպէտ յայտնած գաղափարները աղէկ են, բայց խրատի մասը ըստ մեզ պէտք եղածէն քիչ մը երկայն է։ — Ծովհ. Ս. Ալիքսանեան չատ լաւ պատասխան մը տուած է Հայ գրականութեան հանդէպ Աւետ· Հայոց դիրքին նկատմամբ Մանչոմէ է էֆենտի մէջ Ենովք Արմէնի հրատարակած յօդուածին։ Ցուցած է թէ Սուրբ Գիրք ինքնին գրականութիւն մըն է, եւ թէ Աւետ· Հայոց Հայ գրականութեան հանդէպ վերաբերումը յիշեալ յօդուածին մէջ ակնարկուածէն տարբեր է։ Ալիքսանեանի տուած քանի մը թուանշանները ուշադրութեան արժանի են։ Աստուածարի մէջ 80 տուն Բողոքական եւ 2,000 տուն Լուսաւորչական կայ։ Բայց մինչ Բողոքականաց տուներուն մէջ իրր 3,000 հատոր գիրք կը գտնուի, Լուսաւորչականաց տուներուն մէջ տակէ ատելի չգտնուիր։ Դարձեալ յիշեալ քաղաքին մէջ մինչ Լուսաւորչական ժողովուրդը 185 Հայերէն լրագիր կ'ընդունի, Բողոքական ժողովուրդը 39 լրագիր կ'ընդունի։ — Երուանդ վարդապետ գեղեցկապէս կը բացատրէ թէ բարոյականը դիպուածական բան չէ, այլ մարդկային կեանքին մէջ հիմնական սկզբունք մը։ Թէպէտ մեր մէջ կը գտնուին գիտնականներ, որոնք բարոյականը ժառանգութեան արդիւնք կը կարծեն, անցեալ դարու գիտական խուզարկութիւնները սոյն վարկածը հերքած են։

Մաէօ (*Թիւ* 33–36)· Նուպար բացատրած է թէ լոյսը եթերի ճօճման արդիւնք է։ — Ռ. Զարդարեան վայելչապէս կը ցուցնէ թէ չափազանցուած է ներքին գաւառներուն մէջ կանանց բարեբարոյութեան եւ դաստիարակութեան տեսակէտով չատ եւս ըլլալուն նկատմամբ Կորիւն վարդապետի իր նախկին մէկ յօդուածին մէջ արտայայտած գաղափարը։

Ծաղիկ (*Թիւ* 1)· Ծաղիկ իր անուան համաձայն այս անգամ տարբեր ձեւով եւ հոտով բացուած է։ Մուշեղ վարդապետ «Կրօնքն ու Եկեղեցին» վերնագրին ներքեւ կը ցուցնէ թէ Եկեղեցւոյ մէկ միտումն ալ եղած է հոգեւոր կեանքի պատկանեալ գաղափարները ծէսերու եւ արարողութիւններու ձեւով մարմնացնել։ Վերացական գաղափարները պատկերներով նկարած է, հոգեւոր զգացումները բացատրած է երդերով, որոնց սկզբնական իմաստին դիւրին չէ թափանցել, եւ կրօնական փորձառութիւնները ծէսերով եւ արարողութիւններով արտայայտել աչխատած է։ Ըստ Գեր· յօդուածագրին, այս վիճակը՝ իբրեւ հոգեւոր այժ՝ կրօնքին ազդեցութիւնը չատ կը պակսեցնէ, եւ սա է յօդուածին վերջաբանը· «Եկեղեցի մտնելէ առաջ պէտք է նախ վեր ելլենք այն դերբուկներէն, որոնք չհասկցուած բառերու քարակոյտներով պատնիչուած են· որովհետեւ առանց այդ հոգեկան վերամբարձումին Եկեղեցին չպիտի կրնայ տալ մեզի այն վսեմ ներչնչումները, որոնց պէտք ունինք մարդոց մխիթարութեան ծարաւի հոգիներըս» — Արամ Անտոնեան կ'ըսէ թէ Հայ լրագիրներուն յօդուած գրողներուն ընդունած վարձքը (մէկ մէճիտէն մինչեւ կէս ոսկի) նախանձելի չէ, եւ սակայն այս ալ առ այժմ քաջալերական է։ Ճշմարտութիւն է թէ մինչեւ որ մեր լրագիրները իրենց ղրկուած յօդուածներուն աղէկ վարձք չվճարեն, պէտք չէ որ յուսան չատ աչխատասիրեալ յօդուածներու։

ԱՂԵՐՍԱՆՔՍ

Կիրքերըս փըծուն, անզուսպ մընայուն,
Սրտիս ծալքերուն մէջ են չարաճուն·
Բարի խորհուրդներ անկէ խոյս տուին,
Եւ մեղքը կանգնեց հոն իրեն բազին։

Տուայտումովը, Տէր, խղճիս խայթին՝
Սիրտըս հալի հալ մաչումով մ'ուժգին
Քայքայում մ'ունի անդուլ անդադար·
Հիւծաւ, մաչեցաւ անձս ալ դալկահար։

Փչրէ, խորտակէ սրտիս մէջ կանգուն
Սիրած կուռքերըս անսանձ ու արիւն·
Տէր, վերցուր վզէս մեղքին ժանտ անուր,
Տեղա սրտիս մէջ Սուրբ Հոգւոյդ վառ հուր։

Շնորհդ փրկարար ծով մ'է անսահման·
Թաղէ հոն, Փրկիչ, մեղքերս սիրական·
Անոյշ նայուածքդդ վերքերս զարշահոտ
Թող, Տէր, չուտ փոխէ վարդերու ժպտոտ։

Կարին Ա· Կ· ԹԻՒՖԻՆՃԵԱՆ

Լանկայի Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ կը ծանուցուի թէ վաղը, ժամը 4.15ին (Ը· Թ·), կէաիքփաչայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ հրաւիրուած է քարոզել Վեր· Ց· Ա· ՃէճիԶեան։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Եգիպտոսի խտիվը երկուշաբթի պատիւ ունեցաւ վեհ. Սուլթանին ներկայանալ։ —*Օսմ.* Միացեալ պարտաթուղթերու տպագրութեան հսկող պատուիրակութիւնը փարիզէ մայրաքաղաքս վերադարձաւ։— *Կայս.* Ցեղիզ Պալէնթ պահականաւին համար Գերմանիայէ ապսպրուած արագահարուած չորս թնդանօթները նաւահանգիստ հասան։— 99 տարուան պայմանաժամով մինաչեորհ խնդրուեցաւ մայրաքաղաքիս մէջ գրտնուած նաւթով ու պէնզինով խառն քարիւղի հանք մը չահագործելու, պայմանով որ չհոսուն մէկ մասը Հիճազի երկաթուղիին պատկանի։ Երկաթուղիին յանձնաժողովն ալ, որու մասուցուած է խնդիրը, խնդրարկուին հետ ճարտարագէտներ ղրկեց հանքին տեղը, որպէս զի նմոյշներ առնեն եւ գիտական քննութեան մը ձեռնարկեն։

Աւստրայ. Զեռնհաս պաշտօնարանը հարցման մը պատասխանելով յայտարարեց թէ օտար դեսպանատուններու եւ հիւպատոսարաններու մէջ ծառայող *Օսմ.* հպատակներէն Իսլամները պարտաւոր են զինուորական կանոնադրին համաձայն *Օսմ.* բանակին մէջ ծառայել, Քրիստոնեաներն ալ՝ իրենց զինուորական եւ ամէն տեսակ պետական տուրքերը վճարել։ Մարդահամարի գործողութիւններու առիթով տնօրինուած դրամական տուգանքներն ալ պիտի գանձուին օտար դեսպանատուններու եւ հիւպատոսարաններու մէջ ծառայող Իսլամ եւ Քրիստոնեայ Թրքահպատակներէն։—Զինուորական սպառազինութիւններու վարչութեան տրուեցաւ մօրթուած ընտանի անասուններու արիւնը հաւաքելու եւ չորցնելով արտածելու մեթնաչնորհը։— Պալչըգի Ճունական դպրոցը փակուած է տեղւոյն ոստիկանութեան ձեռամբ եւ ուսուցիչն հրաւիրուած է Սոֆիա երթալ եւ քօտ կանոնի քննուիլ Պուլկարերէն լեզուի մէջ։— Պուլկարիոյ Թղթատարութեան տնօրէն *Մ.* Սթոյանովիչ ի մօտոյ մայրաքաղաքս պիտի գայ, եւ այդ առիթով Թղթատարական եւ հեռագրական պայմանագիրը պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ։— Մարսիլիոյ նաւահանգստին գործերը վերսկսած են անցեալ ուրբաթէ ի վեր։— Անցեալ *Օգոս.* 17ին Վիէննայի մէջ անձ մը ոստիկանութեան դիմելով ըսած է թէ տեղւոյն մէկ հրապարակին վրայ կորանցուցած է Ռումելիի երկաթուղիի պարտաթուղթ մը, թիւ 314,551, եւ իրեն տրուած հրահանգի մը համաձայն *Օսմ.* կառավարութեան դիմելով իմացած է թէ այդ թիւը 1899 *Օգոս.* 1ի վիճակահանութեան մէջ առաջին պարգեւը չահած է։ Վիէննայի ոստիկանութիւնը չրջաբերականով մը ծանուցած է իրողութիւնը Եւրոպական երկիրներու ոստիկանութիւններուն, որպէս զի փնտռեն կորսուած պարտաթուղթը։—Ծխախոտի Րէժիին այս տարուան չահաբաժինը դեռ որոշուած չէ։ Բայց կը կարծուի թէ 19 ֆրանքի առաջարկը պիտի ընդունուի։— Զեռնհաս պաշտօնարանը հարցման մը պատասխանեց թէ երկրագործական դրամատուններու գրաւորուած կամ վէճէն ֆէրոլ եղած կալուածներ եւ հողեր իրենց անզատակ տէրերուն մահուան ժամանակ չեն կրնար «մահլիւլ» նկատուիլ, այլ պէտք է որ իրենց վաճառման հատոյթով նախ երկրագործական դրամատուններու պահանջը գանձուի, մինչդեռ սոյն հաստատութիւնները ժամանակաւ կը պարտաւորուէին հանգուցեալին կողմէ թողուած ուրիշ ժառանգութիւններու դիմել եւ անոնց միջոցով գանձել իրենց պահանջը, յաճախ կորուստի ենթարկուելով։ —Փոլիթիչէ Փոբէոփոլենց կը գրէ թէ 100 միլիոն ֆրանքի Պուլկարական փոխառութիւնը սկզբամբ կարգադրուած է։ Փոխառուներու խմբակը Ֆրանսական է եւ տրուած երաշխաւորութիւնն է ծխախոտի ապանորոյթի եւ դրոշմաթղթի հատոյթներու յաւելուածական մասը։— Կարօտեալներու տրուած Համիտիյէ թէզքէրէները դրոշմաթղթի տուրքէ ղերծ են։— Դատական ժողովը որոշեց թէ երբ, վարձակալութեան պայմանաժամէն լրանալուն առիթով, վարձուած չէնքին կամ կալուածին ժառանգները զայն պարպել տալու համար խնդրագիր մատուցանեն, պէտք է որ առանց գործադիր իշխանութեան վճռին սպասելու պարպուի այն եւ ժառանգներուն յանձնուի։— Գերման թերթ մը կը գրէ թէ Անատոլուի այս տարուան բերքը նախորդ տարուաններէն աւելի է եւ թէ երկաթուղին ալ իր վայրաչարժները եւ կառքերը աւելցուցած է։—Ֆրանսական չոգենաւային ընկերութիւն մը Արդինմատէնի պղնձի հանածոն Թսքէնտերունէ Լոնտոն պիտի փոխադրէ տակառաչափը 15½ ֆրանքի։—Լոնտոնի Բանդարանին պաշտօնեաներէն մէկը Իզմիր ժամանած է Արտեմեայ տաճարին տեղը պեղումներ կատարելու համար։—Իզդրումի նահանգին բոլոր նախակրթարաններուն ուսուցիչ հասցնելու համար վարժարան մը բացուեցաւ Էրզրումի մէջ։— Շրջաբերականով մը ծանուցուեցաւ թէ նախ առժամապէս, յետոյ տեւականապէս, պետական ծառայութեան մէջ մտնող երկրաչափներու, կառուցիչներու, դրագիրներու եւ նմաններու ամսականներէն հարիւրին հինգ եւ մէկ վար պիտի դրուի։

—Ընտանի անասունի տուրք պիտի չառնուի արձանագրուած այն կենդանիներուն համար, որոնց կորսուած կամ մեռած ըլլալը ստուգուի տեղական կառավարութենէն։ — Կ'իմացուի թէ արհեստագէտներու եւ վաճառականներու Գերմանական պատուիրակութիւնը, որ մայրաքաղաքս պիտի գայ, Յունաստանի քանի մը քաղաքներ ալ պիտի այցելէ։

Բաղտ. Թող. երկուշաբթի Վսեմ. Ազգապետ էֆ., Վեր. Արսէն Շմաւոնեան եւ Արշակ էֆ. Շմաւոնեան, երեքշաբթի ալ Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութեան գործակալ Տր. Պօէն, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին այցելութիւն տալով սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցան։ — Այնթապի հիւանդանոցին բժիշկներէն Տր. Միս Հէմիլթըն, որ Այնթապի աղջկանց վարժարանի վարժուհիներէն հիւանդ Միս Ֆորմէնը Ամերիկա տարաւ, մայրաքաղաքս վերադարձած է՝ Այնթապ երթալու համար։ Ամերիկացի մասնագէտ բժիշկ մը յայտարարած է թէ Միս Ֆորմէնի հիւանդութիւնը ուռականութիւն (հիւծախտ) չէ, այլ՝ բուժելի ուրիշ ախտ մը։ Նաեւ կ'իմանանք ուրախութեամբ թէ տիկին Մ. Փափազեան չատ օգտուած է Ք ճառագայթներու կիրառութենէն։ Տր. Հէմիլթընի հետ եկած է նաեւ Մարաշի աղջկանց վարժարանին տնօրէնուհի Միս Պլէյքլի եւ Հաճընի աղջկանց վարժարանին համար երկու վարժուհի։ — Տր. Միս Հալի ալ Հաճընն կ'երթայ իբրեւ օգնական Տր. Միս Հէսի։ — Առաջադարի հովիւ Վեր. Յովսէփ Ճէճիզեան եւ Պարտիզակի քարոզիչ Պատ. Սարգիս Մանուկեան կ. պոլիս եկան առժամապէս։ — Փոնջ լրագիրը քանի մը անգամ է որ Ա-եոթքէբէ աւելի տեղեկութիւն կ'ուզէ Ամերիկայի մէջ մեռնող Տիարպէքիրցի այն Հայուն կտակին վրայ, որ իր հարստութիւնը Պօրտի թողուց՝ անոր կարեւոր մէկ մասը Տիարպէքիրի մէջ հիւանդանոցի մը չինութեան յատկացնելով։ Աւելի տեղեկութեան պէտք եւ ստիպողութիւն զգացողներ ուղղակի Պօրտի դիմելու են։ Ըստ մեզ, մեր պաշտօնակցին յայտնած անձկութեան եւ մտահոգութեան բնաւ տեղի չկայ։

Հայ Լոս. Թող. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը անցեալ ուրբաթ Սէլմըրքի արարողութեան ներկայ եղաւ եւ յետոյ պատիւ ունեցաւ Ն. Վեհափառութեան ներկայանալ։ Այդ առիթով ուղերձ մը կարդաց, որով իր եւ իր կրօնական իրաւասութեան տակ գտնուող հաւատարիմ Հայ հպատակներուն հաւատարմութիւնը եւ երախտագիտութիւնը յայտնեց։ Ն. Կ. Վեհափառութիւնն ալ բարեհաճեցաւ իր գոհունակութիւնը յայտնել։ Կաթողիկոսը առաջին կարգի Օսմանիէ պատուանշանով մեծարուեցաւ, իր հետեւորդներուն ալ Օսմանիէ եւ Մէճիտիէ պատուանշաններ շնորհուեցան։ Այս չաբթու չատեր Կաթողիկոսին այցելութիւն տուին քարի գալուստ մաղթելու համար։ Ի մէջ այլոց, ներկայացաւ ոսկերիչ մը, որ ուզեց 25 ոսկինոց մատանի մը ծախել։ Կաթողիկոսը սակայն պատասխանեց անոր. «Եթէ քսանըհինգ ոսկի ունենայի, քսանըհինգ եղ դնել կու տայի եւ վանքին ազարակներուն կը նուիրէի»։ —Այս տարուան Արմաշի ուխտաւորներուն թիւը անցեալ տարուանէն աւելի եղած է, հասոյթն ալ՝ 750 ոսկի։—Բէ-ըանդէն լրագիրը երկուշաբթի անպայման դադարի դատապարտուեցաւ եւ հինգշաբթի արտօնուեցաւ վերստին հրատարակուիլ։

Ցոյն Թող. Մ. Լօսթաչ Էվկենիտիս Փէների մէջ 1,100 ոսկիի մատուռ մը չինելով Պատրիարք Հօր տրամադրութեան տակ դրաւ։ Կիրակի մատրան օծումը եւ նուիրագործումը կատարուեցաւ։ — Շիշլիի Ցոյն գերեզմանատան դիմացի փետնին վրայ Յունական հիւանդանոց մը պիտի չինուի։ —Մայրաքաղաքիս Ցոյն երեւելիներէն սեզանաւոր Թէոտոր Մաւրոքորտաթօ խոստացած է 10,000 ոսկի տալ Եփիտուլէի Ցոյնական հիւանդանոցին քով ապաքինարան մը կառուցանելու համար։

Ա-եոթքեան հրապարակ. Հոկ. 1 (Ն. Տ.) Օ. Ո. 100

Ցորեն, քաշը փր.		Արտածման համար	30
Անատոլու կարծր	34-34½	Շափը, կենդիները, դահ.	
» ընտիր	38	Թրիէսթէ	108
Ալէ-ը, պարկը, դահ.		Ռուսական	82
Անատոլու գրբմա	68–74	Սուրճ 100 քաշը	6–7 ոսկի
Օտեսա (Ա.)	93–96	Բլէյ, պարկը, դահ.	
Մարսիլիա	62–74	Եգիպտական	78–79
Գոլէ, քաշը, փր.		Անգղիական	107
Անատոլու Ա.	27½–28	Բրիզոն ֆրանք	42½
» Բ.	25	Բամբակ, քաշը,	
» Գ.	23–23½	Ատանա	6¾
Եէպուջէ-, քաշը		Ազէն, Գարահիսար, Պալըքէսիր	93–98
Մարմարա	29	Լո-քէ	
Իզմիտ	27–27½	Սեզամոյ, 100 քաշը	135–140
Թէֆթէյ, » դահ.		Մէլանիկ »	215–220
Էնկիւրի, Տոզլաթ	15–15½	Կոճղ, քաշը, փր.	
Բո-ըր, քաշը, դահ.		Մէրսին	83–84
Անատոլու գրբմա	6½–6¾	Սկեօ »	
Քոչէ-, զոյգ թիթեղ		Անատոլու	38–40
Ռուս. Պոլսոյ համար	34		

Դրամական. Սեպ. 23/6 Հոկտ.

Օսմ. Միաց. Օ. Ո.	93 07	Ռուս. երկթղ. Ֆր.	126 25
Մէճիտիէ	107 30	Նաբուլէոն	87 10
Մէճալիք	102 30	Գրիմից	51 04
Մանր արծաթ	104	Անգղ. ոսկի	109 34
Ռուբիոյ բոլ	89 10	Մանէթ	8 62

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պոլեքաղը. Որոշ չատ քիչ լուր հասաւ այս չաբթու պատերազմի դաշտէն։ Մուգալէնէ կարեւոր ճակատամարտի լուր չկայ, եւ հետագիրներն այնքան հակասական են որ չենք գիտեր թէ Զօր. Բուրուխաթքին իր բանակին ստուար մասը ղրկած է հիւսիս դէպ ի Թրէլինկ, կամ թէ կը պատրաստուի զՄուգալէն պաշտպանել բովանդակ իր ուժով։ Ռուսկայա Վէկոմոսթէ կ'ըսէ թէ ինք վստահելի տեղեկութիւններ ունի պատերազմի դաշտին վրայ գտնուող երկու բանակներուն ուժին վրայ եւ իբր 522,000 կը ներկայացնէ Ճափոնցիներու թիւը Մանչուրիոյ մէջ, Փորթ Արթհրրի մօտ եւ Վոլէյայի մէջ, Ռուսերունն ալ 400,000։ Զրոյց ելաւ թէ Նիքոլա մեծ դուքսը ընդհանուր հրամանատար պիտի անուանուի եւ Բուրուխաթքին եւ կրիփընպէրկ զօրավարներն ալ անոր երկու բանակներուն պիտի հրամայեն։ Բայց թէպէտ այս տնօրինութիւնն ըստ երեւութին ի նկատ առնուեցաւ Զարին կողմէ, լըուեցաւ յետոյ եւ մեծ դուքսը կովկաս վերադարձաւ։ Աւելի նոր զրոյցի մը համաձայն Զօր. Բուրուխաթքին պիտի ըլլայ ընդհանուր հրամանատար եւ իր երկու բանակներուն պիտի հրամայեն Զօր. Կրիփընպէրկ եւ Զօր. Լինիէվիչ։ Մանչուրիական ոեւէ լուրէ աւելի չահեկանութիւն ունին Բուրոքիի բանակին մէջ գրատնուող Սընոփոթի թղթակցին դիտողութիւնները։ Ան կ'ըսէ թէ «կարելի էր որ Մարաջախտ Օյամայէ աւելի խիզախ եւ հնարիմաց հրամանատար մը վճռական պարտութեան մատնէր իր հակառակորդը, նոյն իսկ երբ Ռուսերը լքին իրենց պաշտպանութեան առաջին գիծն յԱնչանթիէն։ Սակայն Ճափոնական հրամանատարը իր հաղորդակցութեան գիծերուն համար ծանր տագնապի մէջ էր։» Այդ պատճառով մարաջախտը պակսեցուց Զօր. Բուրոքիի մարդիկը, որով այս զօրավարը տակաւ ցոյց մը միայն կրցաւ ընել երկաթուղիի գծին դէմ, մինչ Ճափոնական միւս բանակները իրենց ընթացքը կասեցնելու համար յատկապէս կանգնուած ամրութիւններուն վրայ կը քալէին։ Արշաւանքին ապագային նկատմամբ ալ կ'ըսէ թղթակիցը. «Ծուրտ օդն առ այժմ պարտաւորիչ չդարձներ զործողութիւնները դադրեցնել։ Բայց անհրաժեշտ է որ Ճափոնցիները չարունակեն յարձակողական գործողութիւնը։ Իրենց արդէն գրաւած երկիրը կատարելապէս դիւրին է պաշտպանել Ռուսերուն դէմ, որոնք բնաւ հաւանականութիւն չկայ որ դէպ ի վար իջնեն մինչեւ որ մեր թուրքն եռապատիկը չունենան։ Բայց այդպիսի թիւ մը ունենալու համար գէթ կէս միլիոն զօրք պէտք է իրենց, եւ այդչափ զօրք անուցանել իրենց կարողութենէն վեր է։ Հետեւապէս կը թուի թէ Ճափոնցիները լիովին տէր են կացութեան։ Զօրեղապէս պաշտպանուած ամրոցներու դիմ մը պիտի կարողացնէ զանոնք իրենց եռեւի երկիրը բանալ ե'րբ եւ ուզեն, լիովին օգտուիլ անոր բուսական արտադրութենէն եւ սպասել ժամուն, երբ Զօր. Բուրոփաթքինի յարմար պիտի թուի իրենց վրայ քալել կա'մ անբաւական թուով եղող կա'մ պատշաճապէս չպարէնաւորուած զօրքով։»

Սրժանահաւատ լուր չկայ Փորթ Արթհրըթէ։ Զրոյցի մը համաձայն քաղաքին պաշտպանութեան համար հոն մնացող պահապան զօրաց թիւն է 12,000, ուրիշի մը համաձայն 28,000։ Ճափոնցիները գարձեալ եռ մղուած են քանի մը անգամ։ Ռուսերն ալ անյաջող փորձեր ըրած են Ճափոնցիներու կողմէ գետեղուած խաչոր թնդանօթներ գրաւելու։ Կը կարծուի թէ Ռուս նաւախումբը պաշարման գիծը խզելու եւ փախչելու ուրիշ փորձ մը եւս պիտի ընէ։ Հետագրի մը համաձայն արդէն դուրս խոյացած է, բայց չուտ պաշարուելով Ճափոնական նաւատորմէն՝ ստիպուած է վերստին նաւահանգիստ մտնել բաւական ծանր կորուստ կրելով։ Թոքիօի մէջ տնտիպողական անօրինութիւն մը հրատարակուեցաւ, որով երկրորդ պահեստիներու ծառայութեան պայմանաժամը 5է 10 տարիի կը բարձրացուի։ Ասով, կ'ըսուի, 200,000 մարդ կ'աւելնայ Ճափոնի զինուորական ոյժին վրայ։ Կ'ըսուի թէ ուրիշ զօրանոութիւն մը եւս պիտի ըլլայ 350,000նոց, որով Մանչուրիոյ Ճափոնական ոյժը մէկ միլիոնի պիտի հասնի։ Ճափոնի կառավարութիւնը որոշած է 80 միլիոն եէնոց ներքին ուրիշ փոխառութիւն մը ընել։ Նորագոյն լուրերու համաձայն Փորթ Արթհրրի վերջին յարձակումը, որ տեղ ռմբաձգութեամբ եւ կատաղի ընդհարումներով տեղի ունեցաւ, չորս օր տեւեց եւ ամենայնիւ գերազանցեց իր նախորդները։ Ռուսերու տեղեկագրին համաձայն Ճափոնցիներն ամբողջովին ետ մղուած են։ Թոքիօէ հասած լուրեր կը հերքեն զայս եւ կարեւոր ամրոցներու գրաւումէ կը ծանուցանեն։ Զօրեքշարթի օրուան Սր. Փեթերսպուրկեան հետագրի մը համաձայն Զօր. Բուրուխաթքին իր բանակին ստուարագոյն մասով Մուգալէնէ դէպ ի Թրէլինկ մեկնած է եւ Զօր. Շթաքէլպէրկ Մուգալէն մնացած է 30,000 զինուորով։ Մուգալէնի մօտակայ դաշտերուն մէջ ականներ գետեղուած են

մինչեւ բաւական հեռուները։ Ճափոնական առաջին կառախումբը չաբաթ հասաւ Լիաօեանկ։ Երկաթուղիին լայնքը փոխուած է Ճափոնէ բերուած վայրաշարժերուն եւ կառքերուն յարմարցնելու համար։ Երկաթուղիին աւարտումը, կ'ըսէ թղթակից մը, ամբողջովին կը բառնայ պաշարի եւ ռազմանիւթի փոխադրութեան դժուարութիւնը։ Ճափոնցիները կ'ուզեն Քորէական երկաթուղին Մանչուրեան գծին միացնել ի Լիաօեանկ եւ գործի ձեռնարկած են այդ նպատակով։ Այդ գծին աւարտմամբ Ճափոնցիները հաղորդակցութեան կրկին գիծ կ'ունենան։ Կը հեռադրուի թէ Ռուսերը Քուրոպիաթքին ամրոցը ետ առնելու համար բուռն ճիգեր կը թափեն Փորթ Արթիրի ջրուղին վերստին գրաւելու յուսով։ Խտացուցիչ գործիքը, որով խմելու ջուր կը հայթայթեն ծովու եռացած ջրի շոգիով, անբաւական կու գայ իրենց պէտքը լեցնելու։ Կ'ըսուի թէ նոր զետեղուած Ճափոնական խոշոր թնդանօթները բովանդակ նաւահանգստին կ'իշխեն, եւ կը կարծուի թէ Ռուսական նաւատորմիղը քիչ առնէն պիտի մեկնի նաւահանգստէն, ապա թէ ոչ՝ կը փճանայ բոլորովին։

Ա.յլեւայլ։ Իրաւագէտներու եւ իրաւաբաններու համաժողովը, որ Սէյնթ Լուիսի աշխարհահանդէսին մէջ գումարեցաւ եւ 15 ազգ կը ներկայացնէ, չնորհակալութիւն յայտնեց Մր. Րոզէվելթի, որ միւսանգամ ի նիստ գումարիլ հրաւիրեց Լահէի Խաղաղութեան Համաժողովը։ Ռուսիոյ բարեկամ տէրութեան մը պատուիրակը առարկեց թէ ժամանակը բարեպատեհ չէ։ Սակայն այդ առարկութիւնը չընդունուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ թէ անհիմ խօսք է թէ այսպիսի արարք մը բարեկամական չէ հանդիսպ Ռուսիոյ։ Թըլիթ-ն կը թելադրէ թէ ներկայ պատերազմը կարելի է մասնաւոր բացառութիւն մը ընել Լահէի համաժողովին ամէն անօրինութիւններուն մէջ։ Ճըրնըլ-ավ Ռամըբ ալ կ'ուզէ որ ներկայ պատերազմին մէջ չեղեալական ելլողը ազատ թողուի հաչտութեան պայմաններ դնել առանց ուրիշ պետութիւններու միջամտութեան։ — Մոսքուայի վէճոմոսթի թերթը կ'ըսէ թէ Ռուսիա չեղեալ եւ ունայն նկատելու է Թրիպէթեանգղիական պայմանագրութիւնը, վասն զի այն կը հակասէ Անգղիական Խորհրդարանին մէջ եղած յայտարարութիւններուն եւ Ռուսեւանգղիական համաձայնութեան։ —Անգղիական արշաւախումբը Սեպ. 23ին մեկնեցաւ Լհասայէ։ Այժմու մեծ Լաման նախապէս երկնից օրհնութիւնը հայցեց Զօր. Մաքտոնըլտի վրայ՝ վանքերը պղծութենէ պահպանելուն համար եւ ոսկի Պուտտա մը տուաւ անոր։ — Լորտ Րոպերթս Հարաւային Ափրիկէի մէջ է։ Այցելեց Մէյֆքինկ ու Քիմպըրլի քաղաքները եւ վերջին պատերազմին ժամանակ հռչակ առած ուրիշ տեղեր։ Իր ծննդեան տարեդարձը Քիմպըրլի մէջ անցուց։ Քաղաքին պաշարման ժամանակ տեղւոյն մէջ ծնած յիսուն տղաք այս առիթով վիճակարկութեան մը մասնակցեցան՝ որոշելու համար թէ իրենցմէ ո՛վ պատիւ պիտի ունենայ անոր մատուցանել քաղաքին կողմէ նուիրուած երկու ադամանդները։ Անգղիական Հարաւային Ափրիկէի վիճակագրէն կը տեսնուի թէ հոն կայ 1,135,016 սպիտակամորթ եւ 5,198,175 սեւամորթ, եւն.։ —Սըր Ուիլըմ Վըրնըն Հարքորթ, որ չատ տարիէ ի վեր Անգղիոյ երեսփ. ժողովին ամէնէն երեւելի անդամներէն եւ ամէնէն ճարտար առենախօսներէն մին էր, չաբաթ առաւօտ յանկարծամահ եղաւ։ Քանիցս նախարար եղած է, եւ երեսփ. ժողովին մէջ Ազատականներու կուսակցապետ էր մինչեւ 1898, երբ այդ պաշտօնէն հրաժարեցաւ ծերութեան պատճառով։ —Կ'ըսուի թէ Փեքինի կառավարութիւնն սկսած է չատ բարենորոգումներ մուծանել, մանաւանդ ելեւմտական գործերու չրջանակի մէջ։ Մին է դրամներու միացում։ Մինչեւ հիմա մէն մի նահանգ արտօնուած էր իր ուրոյն փողերանոցը եւ իր ուրոյն դրամն ունենալ։—Անցեալ հինգշաբթի Փորթսմուկալի Քարլոս թագաւորը, Քորթէզի բացումը կատարելու առիթով, յայտնեց թէ ինք եւ Թագուհին Անգղիոյ Թագաւորէն եւ Թագուհիէն հրաւիրուած են անոնց այցելութեան երթալ Նոյ.ին եւ թէ իրենք մտադիր են ընդունիլ։—Սէնփլոնի փապուղիին մէջ, թէպէտ միայն 250 մեթր ժայռ կը մնայ ծակելու, գործաւորներն ատիպուեցան դործողութիւնները դադրեցնել, վասն զի տաք ջուրի ակի մը պատահեցան եւ կակուղ ցեխի մէջէն փորելու ամէն չանքեր ի դերեւ ելան։—Իտալիոյ վարչապետ Սինեոր Ճիոլիթթի անցեալ չաբթու Հոմպուրկ գնաց եւ չատ երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Ցոն Պիւլով կոմսին հետ։ Լրագիրներէն ոմանք կարծիք յայտնեցին թէ անոնց խօսակցութեան նիւթերէն մին ներկայ պատերազմիկ տէրութիւններուն միջեւ միջնորդելու խնդիրն էր։ Սակայն բոլորովին անհիմ կը համարուի այդ կարծիքը։ —Փարիզեան թերթի մը խօսքին համաձայն այդ քաղաքին աուանջնակարգ 28 թերթերուն համագումար չրջաբերութիւնն է 4,568,550։ Փըրի Փարէզիէն կը հրատարակէ 1,500,000 օրինակ եւ Փըրի Ժուռնալ 800,000։ — Ամերիկեան մամուլը կ'ըսէ թէ Նախագահ Րոզէվելթի, մինչեւ որ ներկայ պատերազմը չվերջանայ, տէրութիւնները պիտի չհրաւիրէ խաղաղութեան Համաժողով գումարել։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ԾԱՂՈՒ ՓՈՍՏԱՃԵԱՆ
Ֆիճճաճնճրլար եօգուղու Ա.մերիգան խան